

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ «ΔΙ' ΗΜΑΣ ΕΠΤΩΧΕΥΣΕΝ» (Γ.Β.Μ.)	297
◆ ΟΤΕ ΗΛΘΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (Β. Κ. Σταθάκη)	300
◆ ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (6') (Καθηγητοῦ Εὐαγγέλιου Δ. Θεοδώρου)	304
◆ Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΔΕΙΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΨΑΛΜΟΥΣ ΤΟΥ ΛΑΒΙΑ (Ι.Α. Νιζοζαΐδη)	310
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΕΥΧΕΣ ΤΥΠΙΚΕΣ: (Πανοσιότης)	315
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	316
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμόφια)	318
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ένημερώσεως τῆς Χ.Ε.Ε.)	319
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.)	322
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	325
◆ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2006	327

ΕΤΟΣ 69ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006

ΑΡΙΘ. 676

€ 1,20

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν λήξη τοῦ ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2007.

Ἡ συνδρομὴ διὰ τὸ 2007 παραμένει € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2007

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἠμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἠμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς Eurobank μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 69ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006

Άριθ. 676

«ΔΙ' ΗΜΑΣ ΕΠΤΩΧΕΥΣΕΝ»

Κάνουμε συχνά λόγο για την τραγικότητα του συγχρόνου ανθρώπου, για τὸ ψυχικό του δράμα. Ἐνῶ δὲν πρόκειται παρὰ μονάχα γιὰ τὸν ἀντίκτυπο τῆς πρώτης μεγάλης πανανθρώπινης τραγωδίας. Τῆς τραγωδίας, ποὺ σημάδεψε βαθιὰ μέχρι σήμερα ὀλόκληρη τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ προκάλεσε τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

«Θέλεις νὰ μάθης τὴν αἰτία, ποὺ ὁ Θεὸς ἦλθε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους;...», γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης. «Λοιπὸν, ἂν χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς θείας φύσεως εἶναι ἡ φιλανθρωπία, ἔχεις τὴν αἰτία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἡ ἄρρωστη ἀνθρώπινη φύση χρειαζόταν τὸν ἰατρό. Ὁ πεσμένος ἀνθρώπος εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὸν ἀνορθωτή... Χρειαζόταν τὸ φῶς ὁ θυθισμένος σὸ σκοτάδι. Ζητοῦσε τὸν λυτρωτὴ ὁ αἰχμάλωτος, τὸν συναγωνιστὴ ὁ δεσμώτης, τὸν ἐλευθερωτὴ ὁ δοῦλος...»

***

Δὲν μᾶς εἶναι ἄγνωστη αὐτὴ ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ πτώση μὲ τὰ τρομερὰ ἐπακόλουθά της, δὲν εἶναι ζήτημα ἀπλῆς γνώσεως. Εἶναι ὀδυνηρῆς βιώσεως. Τραγικῆς ἐμπειρίας ὅλων μας. Νιώθουμε νὰ μᾶς σχίζει τὴν καρδιὰ καὶ νὰ φέρνῃ στὰ χεῖλη τὴν ἐναγώνια κραυγὴ: **«Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! Τίς με ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»** (Ρωμ. ζ' 24). **«Τίς με ρύσεται;»** Ποιὸς θὰ μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν φθορὰ, τὸν μαρασμὸ, τὸν θάνατο; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ Ἐκεῖνον, ποὺ **«ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη»;**

Ἄς εἴμεθα ρεαλισταί. Χωρὶς τὴν πτώση καὶ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα ὁ ψυχικός μας κόσμος δὲν εἶναι ἀπλῶς μυστήριον ἀνεξήγητο. Εἶναι πρόβλημα χωρὶς λύση, αἴνιγμα χωρὶς ἀπάντηση, τραγωδία χωρὶς κάθαρση.

Αὐτὴ ἡ τραγωδία τῆς πτώσεως ζητάει τὴν κάθαρση, τὴν λύτρωση. Ἡ ἀνθρώπινη φύση δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ μὲ τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Λαχταράει τὸν ἀνακαινισμό, τὸ ξεκαινούργωμα,

τὸ σφρίγος, τὴν ζωὴ. Ἡ ἀνανέωση ἢ πνευματικὴ ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ πανανθρώπινο αἷτημα. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ αἷτημα ἦρθε νὰ ικανοποιήσῃ ὁ Θεός, ποῦ ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ Κύριος κατῆλθε στὴν γῆ, γιὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὸν πεσμένο ἄνθρωπο. Νὰ κηρύξῃ τὴν πιὸ μεγάλη πνευματικὴ ἐπανάσταση. Νὰ προσφέρῃ τὴν ἀληθινὴ ἀνακαίνιση καὶ ἀλλαγὴ. Μᾶς κάλεσε νὰ προχωρήσουμε βαθιά, πολὺ βαθιά, στὰ ἀδιόρατα βάθη τῆς ψυχῆς. Νὰ διερευνήσουμε τὶς ἀβόλιστες περιοχὲς τοῦ ὑποσυνειδήτου. Νὰ φθάσουμε στὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς μας, ἐκεῖ ποῦ ἐλλοχεύει ὁ μυστηριώδης κόσμος τοῦ κακοῦ. Ἐκεῖ ποῦ γρυλίζουν τὰ ἐνστικτα καὶ βρυχῶνται τὰ πάθη.

Μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ κήρυγμά του διεκήρυξε, πῶς, στὰ μυστικὰ βάθη τῆς καρδιάς, ἡ κατάδυση γίνεται μὲ τὴν μετάνοια. Μὲ αὐτὴν ἐπιτυγχάνεται ἡ κάθαρση καὶ ἀναγέννηση. Διότι **«ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι»** (Ματθ. ιε' 19). Αὐτὰ ἀκριβῶς ποῦ μολύνουν καὶ ταιλαιπωροῦν τὸν ἄνθρωπο, τὰ γεννήματα τοῦ ἐπάρατου ἐγωισμοῦ.

***

Ἡ ἄκρα ταπείνωση τοῦ Θεοῦ μᾶς ἔδωσε τὸ κλειδί καὶ τὸ ὄπλο στὸν πνευματικὸ μας ἀγῶνα. Χωρὶς θεμέλιο τὴν ταπείνωση δὲν ὑπάρχει πνευματικὴ ζωὴ, οὔτε ἠθικὴ ἀναγέννηση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προαιώνιος καὶ ἀναρχος Θεὸς

συγκαταβαίνει γιὰ χάρι τῶν δούλων του, τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, συγκατάβαση ἀσύλληπτη, **«τὸ ἀταπεινῶτον Αὐτοῦ ὕψος ἀταπεινώτως ταπεινώσας»** (Ἰωάννης Δαμασκηνός). Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μᾶς ἀφήνει μοναδικὸ παράδειγμα, γιὰ τὴν θεραπεία τῆς ὑπερηφανείας μας, τὴν ταπείνωση. Ἡ ἔπαρση τῶν πρωτοπλάστων μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Ἡ ταπείνωση τοῦ θεοῦ Βρέφους μᾶς ἀνοίξε καὶ πάλι τὶς πύλες τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς ἔδειξε τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας καὶ τῆς λυτρώσεως. Τίποτε δὲν θὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν θεία Γέννηση, ἂν δὲν κρατήσουμε τὸ μεγάλο αὐτὸ δίδαγμα γιὰ τὴν ζωὴ μας.

Καὶ ὅμως. "Ἄς τὸ ὁμολογήσουμε. Δὲν τὴν θεωροῦμε σπουδαία ἀρετὴ τὴν ταπείνωση. "Ἄς ταπεινώθηκε ὁ Θεός. Σὲ μᾶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητη. Ἴσως εἶναι καὶ βλαβερὴ γιὰ τὰ συμφέροντά μας, γιὰ τὴν ὑπόληψή μας, γιὰ τὴν ἀξιοπρέπειά μας!

Τί φοβερό! Νὰ μὴ συνειδητοποιοῦμε τὴν βασικὴ σημασία της. Ἡ ταπείνωση δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἀρετὴ. Εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς ὅλων τῶν ἀρετῶν. Χωρὶς ταπείνωση δὲν ὑπάρχει καμιά ἀρετὴ, οὔτε ἡ πιὸ σπουδαία, ἡ ἀγάπη. **«Ὅπου ἡ ταπεινοφροσύνη ἐκεῖ καὶ ἡ ἀγάπη»**, λέει ὁ ἱερός Ἀγίουστίνος.

Ἡ ταπείνωση παραπάνω καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη; Πολὺ ὠσωτὰ ἐλέχθη, ὅτι «ὁ Κύριος κατέβηκε στὴν γῆ ἀπὸ τὴν κορυφαία ἀρετὴ, τὴν ἀγάπη καὶ κατέληξε στὴν βασικὴ καὶ θεμελιώδη ἀρετὴ τὴν ταπείνωση. Ἐμεῖς πρέπει νὰ ξε-

κινήσουμε ἀπὸ τὴν ταπείνωση, γιὰ νὰ φθάσουμε στὴν κορυφὴ τῆς ἀγάπης. Δὲν φθάνεις στὴν ὀροφὴ, χωρὶς γερὸ θεμέλιο».

***

Εἶπαν πὼς τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἡ γιορτὴ τῶν παιδιῶν. Naί, εἶναι ἡ γιορτὴ τῶν ταπεινῶν, τῶν ἀπλῶν, τῶν ἄδολων, τῶν εἰλικρινῶν, τῶν ἀπονήρευτων. Δὲν εἶναι ἡ γιορτὴ τῶν μεγάλων. Αὐτῶν ποὺ θεωροῦν τὸν ἑαυτό τους μεγάλο καὶ τρανό, αὐτάρκη, ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα. Τὰ Χριστούγεννα γιορτὴ γιὰ τὰ παιδιά, μόνο γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ ὅσους ἔχουν παιδικὴ καρδιά.

Γιορτάζουν οἱ ταπεινοί. Μόνον ὅσοι διατηροῦν τὴν παιδικὴ ἀπλότητα καὶ εὐθύτητα καὶ ἀποστρέφονται τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν σκοπιμότητα. Γιορτάζουν μόνον ὅσοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ θεῖο Παιδί τὴν ἀνεξικακία καὶ λησμονοῦν εὐθιξίες καὶ παραμερίζουν πείσματα καὶ ἐγωισμούς. Ὅσοι στὰ ἀγωνιώδη καθημερινὰ προβλήματα ξέρουν μὲ παιδικὴ ἐμπιστοσύνη νὰ ἐλπίζουν καὶ νὰ πιστεύουν στὴν πατρικὴ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι διδάσκονται ἀπὸ τὸ θεῖο Βρέφος τὴν ταπείνωση, διότι τὸ Βρέφος τῆς Βηθλεὲμ εἶναι ὁ προαιώνιος Θεός, ποὺ «δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεῖα πλουτήσωμεν» (Β' Κορινθ. η' 9).

Γ.Β.Μ.

«Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἄναρχος καὶ αἰώνιος, τώρα λαμβάνει ἀρχή. Αὐτὸς ποὺ εἶναι αὐθύπαρκτος δημιουργεῖται. Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἄπειρος, χωρεῖται στὴν περιορισμένη ἀνθρώπινη φύση. Αὐτὸς ποὺ πλουτίζει μὲ τὰ ἀγαθὰ Του τὸν κόσμον, γίνεται φτωχός, παίρνοντας ἀνθρώπινο σῶμα, γιὰ νὰ πλουτίσω ἐγὼ μὲ τὴν θεότητα Του. Ποιὸς μπορεῖ νὰ παραστήσῃ πόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητός Του! Γι' αὐτὸ καὶ σὺ μαζὶ μὲ τὸν Ἄστέρα τρέξε καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Μάγους φέρε Του γιὰ δῶρα χρυσὸ καὶ λιθάνι καὶ σμύρνα. Τίμησέ Τον ὡς Βασιλέα καὶ Θεὸ καὶ ὡς Λυτρωτὴ ποὺ νεκρώθηκε γιὰ σένα. Μαζὶ μὲ τοὺς ποιμένας δόξασέ Τον, μὲ τοὺς ἀγγέλους ὕμνησέ Τον. Ἄς εἶναι κοινὴ ἡ πανήγυρις τῶν οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων δυνάμεων...»

(Γρηγόριος Θεολόγος)

ΟΤΕ ΗΛΘΕ ΤΟ ΠΛΗΡΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

«Ότε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν. Ὅτι δὲ ἐστὲ υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κηράζων, ἀββὰ ὁ πατήρ. Ὡστε οὐκ ἔτι εἰ δούλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱός καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ» (πρὸς Γαλάτας δ' 4 - 7).

Α'

Ποῖο εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, γιὰ τὸ ὁποῖο κάνει λόγο ὁ θεῖος Παῦλος; Ὅσον τοῦτο ἀφορᾷ στὴν δούληση τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, αὐτὸ εἶναι ἀπρόσιτο στὸν ἀνθρώπινο νοῦ. Ὅμως γιὰ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια μὲ γνώμονα τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο, στὸ ὁποῖο διαδραματίσθηκαν τὰ μοναδικὰ αὐτὰ γεγονότα, μπορεῖ νὰ διατυπωθοῦν ὠρισμένες σκέψεις.

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη τρία σημαντικὰ κέντρα ἐπικρατοῦσαν στὸν χῶρο τῆς τότε κραταιᾶς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Προφανῶς ἡ Ρώμη ὡς ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ τοῦ ἀπέραντου καὶ ἰσχυροῦ κράτους, ἡ Ἀθήνα ὡς ἡ πνευματικὴ ἐστία τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ καὶ σὲ ἄλλα κέντρα, τὰ ὁποῖα εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος ἡ Ἱερουσαλὴμ κοιτίδα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, διαχειριστοῦ τῆς ἀποκαλυμμένης στὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ Θεῖας Ἀλήθειας.

Ἀπὸ ἀποψη κρατικῆς ἐξουσίας, τὴν πλήρη ἰσχὺ κατείχαν οἱ Ρωμαῖοι, ἐνῶ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα ἀνθοῦσε ἀκόμη στὸν ἐλλαδικὸ καὶ μικρασιατικὸ χῶρο καὶ στὴν Ἀλε-

ξάνδρεια.

Οἱ Ρωμαῖοι ἀσκώντας τὴν ἐξουσία, δὲν εἶχαν νὰ εἰσφέρουν τίποτε τὸ πρωτότυπο στὸν φιλοσοφικὸ στοχασμό. Ὀλόκληρη ἡ Ρώμη εἶναι στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος ἓνα ἀντίγραφο, ἓνα τεράστιο ἀντίγραφο, πολὺ μεγάλο σὲ ἔκταση γιὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλα του καλογραμμένο.

Ἡ ἄσκηση τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἐναντι τῆς Καινῆς Διδαχῆς εἶχε ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἐξαπόλυση τῶν φοβερῶν διωγμῶν οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν γιὰ περίοδο τριῶν περίπου αἰῶνων, μὲ πρόσχημα τὴν ἀπαίτηση ἀπονομῆς θρησκευτικῆς λατρείας στὸ πρόσωπο τοῦ ἐκάστοτε αὐτοκράτορα.

Ἔτσι ἡ κυρία ἔκφραση ἀντιπαλότητος ἐναντι τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος σὲ πνευματικὸ ἐπίπεδο, ἦταν ἐκεῖνη μὲ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα, εἴτε μὲ τὴν μορφὴ τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας, εἴτε μὲ τὴν μορφὴ τῆς ἐλευθέρης ἀναπτύξεως τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως.

Ὅπως ἡ ἀρχαία θρησκεία ἦταν πολυθεϊστικὴ, ἔτσι καὶ ἡ ἀρχαία φιλοσοφικὴ σκέψη ἦταν πολυφωνικὴ, μὲ κύριο ὅμως χαρακτηριστικὸ τὸν ὀρθὸν λόγο. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας, ἡ προσέγγιση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ ὑπῆρξε σταδιακὴ χρονικὰ καὶ φυσικὰ ἐπιλεκτικὴ, τὸν τέταρτον μ.Χ. αἰώνα.

Βέβαια στὴν Ἱερουσαλὴμ ἰδρύθηκε τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἡ πρώτη Ἐκκλησία, ὅμως τὸ Ἰουδαϊκὸ κατεστημένον παρέμεινε ἀμετανόητο, συνεχίζοντας μετὰ τὴν Σταύρωση τοῦ Κυρίου, τὴν διώξιν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἀρχῆς γενομένης μὲ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφά-

νου μέχρι τὸ ἔτος 70 μ.Χ., ὅποτε οἱ ρωμαϊκὲς λεγεῶνες κατέστρεψαν τὴν πόλη καὶ ἀκολούθησε σὲ εὐρεία κλίμακα (κυρίως ἀπὸ τὸ ἔτος 135 μ.Χ.) ἡ διασπορὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ ἀνά τὸν κόσμο.

Μὲ τὴν διασπορὰ ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἄρχισε νὰ διαδίδεται στοὺς ἔθνικοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι αἰσθάνονταν ἐντονότερα τὴν ἀνάγκη τῆς πίστεως σὲ μονοθεΐα (προσήλυτοι). Γιὰ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα εἶχαν ἐπικρατήσει στοὺς Ἰουδαίους ἕνα διεθνιστικὸ πνεῦμα, ὅτι ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία εἶναι προωρισμένη γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἔνεκα τούτου ἀνεπτύχθη μεγάλη προσηλυτιστικὴ δράση ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων. Ἰουδαῖοι λόγιοι, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου (30 π.Χ.) ἢ καὶ ἐνωρίτερα, συνεδύαζαν τὴν ἰουδαϊκὴ θρησκεία μὲ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἐτόνιζαν τὰ κοινὰ ἀμφοτέρων στοιχεῖα καὶ ἀνεμίγνυαν ἰουδαϊκὰς ἰδέες μὲ τὶς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τῶν Ἑλλήνων. Κύριος ἐκπρόσωπος τῶν τάσεων αὐτῶν ὑπῆρξε ὁ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος μὲ ἔδρα τὴν Ἀλεξάνδρεια γύρω ἀπὸ τὸ ἔτος 15 π.Χ.

Ἡ κατηγορία τῶν προσηλύτων ὑπῆρξε μία ὁμάδα ἀνθρώπων γέφυρα στὸ ἔθνικὸν πλῆθος στὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Β'

Ὑπερφηανεύομεθα ὡς λαὸς ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ἡ ἑλληνικὴ. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, γιατί ἡ γλῶσσα μας ἦταν ἕνα διεθνὲς ὄργανο στὸν χῶρο τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱ ἀποδέκτες τῶν ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν ἦσαν κυρίως οἱ νεοσύστατες Ἐκκλησίαι τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδας.

Τὸ μετὰ τὴν Δαμασκὸ δεῦτερο ὄραμα τοῦ Παύλου στὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ τὴν ἐπίκληση ἐνὸς ἀνδρὸς Μακεδόνα: «Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν» εἶναι ἐπιταγὴ Κυρίου πρὸ τὸ Ὅργανόν Του γιὰ τὸν εὐαγγελισμό τῶν λαῶν τῆς Μακεδονίας, τῆς νοτίου Ἑλλάδας, τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δράσεως

τῶν ἀποστόλων ἀκολουθοῦν οἱ διάδοχοι αὐτῶν, οἱ Ἀπολογητές. Οἱ τελευταῖοι ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐτόνιζαν τὰ κοινὰ αὐτοῦ στοιχεῖα μὲ ἐκείνα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὅπως τὴν μονοθεϊστικὴν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως. Γιὰ νὰ ἐξηγήσουν μάλιστα πὼς ὑπῆρχαν ὀρθῆς ἰδέες καὶ στὸν κόσμον τῶν ἐθνικῶν, προεβάλλαν τὴν στωικὴν δοξασίαν περὶ τοῦ «σπερματικοῦ λόγου».

Στὴν συνέχεια ἡ χριστιανικὴ θεολογία ἀναπτύχθηκε τοὺς πρώτους αἰῶνες κυρίως γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν αἰρέσεων τῶν Γνωστικῶν καὶ τοῦ Μαρκιανῶς. Ἐτοῖς ἄρχισαν νὰ διαμορφώνωνται θεολογικὲς τάσεις καὶ θεολογικὲς σχολές. Στὴν Μικρὰ Ἀσίαν, στὸ δεῦτερο ἡμισυ τοῦ 2^{ου} μ.Χ. αἰῶνα, οἱ ἐκεῖ δρῶντες θεολόγοι ἐμφανίζονται μὲ συντηρητικὰς τάσεις.

Ἐκεῖ ποὺ ἄνθησαν τὰ θεολογικὰ γράμματα εἶναι στὴν Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι ἀπέτελεσαν θεολογικὴ σχολή. Ἐζήτησαν νὰ ἀναπτύξουν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν σὲ χριστιανικὴ γνῶση. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐδανείζοντο στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Τοῦτο εἶχαν ἀρχίσει νὰ κάνουν ἤδη οἱ Ἀπολογητές, ἀλλὰ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐπροχώρησαν στὴν κατεύθυνση αὐτὴ πολὺ περισσότερον. Σειρὰ ἐπιφανῶν διδασκάλων ἐλάμπρυναν τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας ὅπως οἱ Πάνταινος Κλήμης καὶ Ὠριγένης.

Ἐνῶ αὐτὰ συνέβαιναν στὴν Ἐκκλησίαν τῶν Κατακομβῶν τῶν τριῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποία κατέκτησε μὲ τοὺς ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ διάταγμα τῶν Μεδιολάνων (313 μ.Χ.) κύριον μέλημα αὐτῆς ἦταν, μὲ σκοπὸν τὴν καταπολέμηση τῶν αἰρέσεων, νὰ ἐπιδοθεῖ στὴν διατύπωση τοῦ ἐπισήμου ὀρθοδόξου δόγματος. Ἀκολούθησαν πρὸς τοῦτο οἱ Οἰκουμενικὰς Σύνοδοι, οἱ ὁποῖες ἐπελήφθησαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἡ πορεία τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς διατυπώσεως τοῦ δόγματος ἔδειξε πολὺ γρήγο-

ρα ότι ο λόγος του Θεού έπρεπε να έρμηνευθεί και η έρμηνεία αυτή θα εγίνετο κατ' ανάγκη με τον ανθρώπινο λόγο.

Άλλά ικανός ανθρώπινος λόγος να έρμηνεύσει την Καινή Διαθήκη, να διατυπώσει τα δόγματα της Έκκλησίας, δέν ήταν άλλος από τον έλληνικό. Η έρμηνεία αυτή, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ήταν αναγκαία και για την διάδοση του Χριστιανισμού και για την άπολογία του στους έθνικούς, στους Έλληνες. Γι' αυτό οι πρώτοι Άπολογητές του Χριστιανισμού έχρησιμοποίησαν την έλληνική φιλοσοφία, παρά την συνείδηση της όποιας αντίθεσεως, που κυριαρχούσε στις τάξεις των.

Γ'

Πέραν όμως από τον καθορισμό του δόγματος και την αντίκρουση των αιρέσεων, οι όποτες έν πολλοίς ήταν παρερμηνείες όρων έν της αρχαίας φιλοσοφίας, ή Έκκλησία είχε καθήκον να λάβει θέση έναντι της θύραθεν σοφίας και σέ έχάτη ανάλυση έναντι του έλληνικού λόγου και της έν γένει έλληνικής γραμματείας. Σέ αυτό τό εύαίσθητο θέμα καιρία υπήρξε ή συμβολή των Καπλαδόκων Πατέρων και του Ίερού Χρυσοστόμου, οι άπόψεις των όποιων συνέβαλαν σέ μία γόνιμη συναίρεση των δύο αυτών ρευμάτων.

Έκτοτε ή επίδραση της έλληνικής φιλοσοφίας στην μεσαιωνική φιλοσοφία, τόσον στο Βυζάντιο όσον και στην Δύση υπήρξε καθοριστική, κυρίως από τα έργα των κορυφαίων του έλληνικού στοχασμού, του Πλάτωνα και του Άριστοτέλη. Ο Πλατωνισμός είχε τον κύριον λόγο στην Άνατολή, ένω ό Άριστοτέλης κυριαρχούσε διά του Θωμά του Άκινάτη στην Δύση.

Για την επίδραση αυτήν ό κ. Λίνος Μπενάκης γράφει: «ό βυζαντινός στοχασμός (στην ουσία ενιαίος με αυτόν των όρθοδόξων χριστιανών διανοητών από τον 3^ο μ.Χ. αιώνα και έξης) άλλοτε άντλούσε πλατωνικές συλλήψεις για την διατύπωση της χριστιανικής διδασκαλίας (όπως συνέ-

δη π.χ. στην περίπτωση της θεολογίας των εικόνων), άλλοτε άνέλπτουσε ιδέες που μόνον «έν σπέριματι» είχε συλλάβει ή αρχαιότητα (τέτοια είναι ή περίπτωση της διδασκαλίας της διακρίσεως μεταξύ θείας ουσίας και θείων ενεργειών), ένω άλλοτε έδινε ρηξικέλευθες άπαντήσεις σέ καιρία φιλοσοφικά έρωτήματα, που είχαν θέσει και άπαντήσει με τον δικό τους τρόπον ό πλατωνισμός και ό άριστοτελισμός (σέ αυτήν την κατηγορία άνήκουν ή προσωποκρατική - βουλησιαρχική θεώρηση του Θεού και ή συναφής εισαγωγή του στοιχείου της ιστορικότητας και του ένδεχομένου στη σχέση Θεού - κόσμου)!

Για όσους δέν είναι διατεθειμένοι να θεωρήσουν φιλοσοφικόν έναν στοχασμό τόσο στενά συνδεδεμένον με την Θεία Άποκάλυψη και χωρίς να παραγνωρίζεται σέ καμιά περίπτωση ό κυρίαρχος ρόλος του Χριστιανισμού στην διαμόρφωση κάθε πτυχής της σκέψεως των βυζαντινών και της φιλοσοφίας των, μιά ευρύτερη καταξίωση της βυζαντινής φιλοσοφίας θα μπορούσε να προέλθει από στοχαστές αυτής της περιόδου που ασχολούνται με την φιλοσοφίαν κατά τό μάλλον και ήττον αυτόνομα, δηλαδή χωρίς να την άντιμετωπίζουν «ώς θεοραινίδα της θεολογίας» (όπως παλαιότερα οι Πατέρες) ως κατ' αρχήν ανθρώπινη προσπάθεια εύρέσεως της άληθείας για τον κόσμο και τον άνθρωπο από την μιά πλευρά και την κατάκτηση της μακαριότητας από την άλλη.

Δ'

Ειδικότερα τό έργο του Μεγάλου Βασιλείου και του Γρηγορίου του Ναζιανζινοϋ χαρακτηρίζεται από μία «πλούσια έλληνικότητα, χρυσαμένη με μία ανατολίτικη άπόχρωση» (Κ. Παπαρηγόπουλος). «Ήσαν εύφεις και εύγενεις φύσεις, προωρισμένες για την πνευματική δημιουργία. Είχαν άπορροφήσει βαθύτατα την έλληνική Παιδεία, είχαν αισθανθεί την όμορφιά της έλληνικής γλώσσας και την χρησιμο-

ποιούν αρμονικά και με τὸ αἶσθημα τῆς συμμετρίας. Στέκονται στὴν κορυφὴ τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς των, ἔχουν υπερβάσει ὅλους τοὺς συγχρόνους των «ἐθνικούς» σοφιστὲς καὶ ρήτορες. Προσθέτοντας σὲ αὐτὸ τὸ νέο στοιχεῖο τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐλευθέρου «ἠθους, ἐδημιούργησαν νέον εἶδος λόγου μετὰ ἀνθρωπιστικὴ οὐσία, ποὺ καλύπτει μία ὁλόκληρη ἐποχὴ μεγάλης σημασίας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία»².

Στὸν τέταρτον μ.Χ. αἰῶνα ὑπάρχει διάχυτη ἀνησυχία γιὰ τὴν διαμόρφωση τοῦ ἠθικοῦ κόσμου τῶν νέων τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὸ πνεῦμα τους ἐκινδύνευε νὰ διαμοιράζεται ἀνάμεσα στὰ χριστιανικά καὶ ἐθνικά διδάγματα. Οἱ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ εὐαισθησία τῶν χριστιανῶν, δικαιολογοῦν αὐτὴν τὴν ἀνησυχία. Προσέτι εἶχε μεσολαβήσει ὁ «ἐκπαιδευτικὸς νόμος τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος ὥριζε τὰ προσόντα τῶν διδασκάλων οἱ ὁποῖοι θὰ διορίζοντο στὰ σχολεῖα τῆς κοινότητας. Καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐγκύκλιος ἀπαγόρευε τὸν διορισμὸ διδασκάλων χριστιανῶν.

Ἡ προαναφερθεῖσα γενικώτερη ἀνησυχία γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν νέων καὶ ὁ νόμος τοῦ Ἰουλιανοῦ συνετέλεσαν στὸ νὰ γράφει ὁ Μ. Βασίλειος τὴν γνωστὴ παραινέση του: «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», στὴν ὁποία αισθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ δώσει σαφεῖς καὶ καθαρὲς ὁδηγίες καὶ στὸ θέμα τῆς Παιδείας καὶ νὰ χαράξει τὰ ὅρια συνυπάρξεως τῶν δύο κόσμων. «Σὰν φωτισμένο πνεῦμα ὁ Μ. Βασίλειος κατενόησε καὶ ἀγάπησε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Σὰν χριστιανὸς ὅμως καὶ υπεύθυνος ὁδηγὸς αισθάνεται δισταγμούς. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς δέχεται κατὰ γενικὸ κανόνα, ὕστερα ὅμως ἀπὸ μία διαλογὴ ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ στοιχεῖα

τὰ ὁποῖα θὰ ἦταν σὲ σύγκρουση μετὰ διδάγματα τῆς θεοσοφείας του»³.

Ε΄

Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ Πίστη ὡς προϊόντα θείας Ἀποκαλύψεως καὶ ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία ὡς παράγωγο τοῦ ἀνθρωπίνου ὀρθοῦ λόγου φυσικά δὲν ταυτίζονται στὴν ὁλότητά τους. Τοῦτο ἐγίνε ἀφορμὴ γιὰ ὠρισμένα «προοδευτικὰ μυαλὰ τοῦ καιροῦ μας» νὰ ἀμφισβητήσουν τὸν ὄρον «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς», τοῦ ὁποῖου γίνεται εὐρύτατα χρῆση, ἐπικαλούμενοι ὡς ἐπιχειρήματα, ὀρισμένα ἱστορικὰ γεγονότα ἐκδηλώσεων ἀδικαιολογήτου φανατισμοῦ χριστιανῶν καὶ κείμενα ἐλλήνων λογίων τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος, ποὺ δὲν ἀποδέχονται τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν.

Ὅμως παρὰ τὴν ὕπαρξη αὐτῶν τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, στὴν γενικὴ πορεία τῆς ἱστορίας ὑπῆρξε ἡ σύγκλιση τῶν δύο κόσμων, ἡ ἀνάπτυξη σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἰσχύει ἡ ἐπικρατοῦσα ἄποψη, ὅπως αὐτὴ διατυπώθηκε ἐπιγραμματικὰ τὸν περασμένο αἰῶνα ἀπὸ τὸν *Paul Valery* ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι συναίρεση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, τῆς χριστιανικῆς Διδασκαλίας καὶ τῆς ρωμαϊκῆς πολιτειακῆς οργανώσεως.

Ἡ ἱστορία εἴκοσι αἰῶνων δικαιώνει τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι: «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ...».

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Ἵποσημειώσεις:

1. Λίνου Μπενάκη: «Ἡ Βυζαντινὴ φιλοσοφία στὴν σύγχρονη ἔρευνα» ἐκδόσεις Παρουσία, Ἀθήνα 2000.
2. Μιχαὴλ Στασινοπούλου: Μορφές ἀπὸ τὸν τέταρτον μ.Χ. αἰῶνα» σελ. 175.
3. Αὐτόθε σελ. 223.

ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Β'

Ἡ διαφορὰ μεταξύ ἀξίας καὶ ἀγαθοῦ ὡς ὑλικοῦ ἢ πνευματικοῦ ὄντος δὲν σημαίνει καὶ χωρισμὸν αὐτῶν. Ἀσχέτως πρὸς τὸ καθαρῶς θεωρητικὸ καὶ φιλοσοφικὸ αὐτὸ ζήτημα, ἐκεῖνο πού ἔχει πρακτικὴ σημασία, εἶναι ὅτι κατὰ τὴ βίωσι τῶν ἀξιῶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο αὐτὲς συναρτῶνται πρὸς τὰ ἀγαθὰ τόσο στενῶς, ὥστε θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ κάπως κατανοητὴ ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία, ἢ ὁποῖα, λησμονώντας ὅτι καὶ ὁ Διάβολος εἶναι ὄν, ταυτίζει ὄντα καὶ ἀξίες, διδάσκοντας ὅτι «*omne ens est bonum*» (Πάν ὄν εἶναι ἀγαθόν).

Τελείως «ἀγαθός» καὶ φορεὺς ἀπόλυτης ἀξίας εἶναι μόνον ὁ Θεός, πού εἶναι ὄχι μόνον «πανυπερέτελιον» ὄν, ἢ ὑψίστη ὀντολογικὴ πραγματικότης με ἄπειρο «*πλήρωμα ὑπάρξεως*», ἀλλὰ καὶ ἡ ὑψίστη ἀξιολογικὴ πραγματικότης. Ὁ Θεός, κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης, «*ἐπὶ μετουσίᾳ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντων αὐτῶ τῶν καλῶν τὰς ἀφορμὰς ἐγκατεσκεύασε τῇ φύσει*» (Migne Ἐ. Π. 45, 24). Οἱ ἀνταποκρινόμενες στὶς ἐμφυτες ἀξιολογικὲς προδιαθέσεις μας ἀξίες, ἐνσαρκούμενες καὶ αἰσθητοποιούμενες στὰ διάφορα ἀγαθὰ, ἔχουν τὸ ἔσχατο θεμέλιό τους στὴν ὀντολογικὴ καὶ ἀξιολογικὴ πραγματικότητα τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ Ὅποιος ἐνεργεῖ μὲ τὶς ἄκτιστες θεῖες ἐνέργειές Του. Ὁ Θεός χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὸν Νικόλαο Κουζάνο (Nicolaus Cusanus) (1401 - 1464) ὡς «*ἀξία ἀξιῶν*» (Valor Valorum). Δὲν εἶναι μόνον τὸ *Ens a se* (τὸ ὄν καθ' ἑαυτό), ἀλλὰ καὶ τὸ Ὑψιστον ἀγαθόν» (Summum bonum). Τὰ διάφορα ὄντα, ἐφ' ὅσον ἔχουν ὄντοτητα καὶ ὑπαρξί, εἶναι

πραγματοποιήσις τῆς προαιωνίας δημιουργικῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ εἶσι εἶναι σὲ μικρογραφία παραστάσεις, ἀπεικάσματα καὶ σύμβολα τοῦ μεγίστου πληρώματος τοῦ εἶναι καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ. Εἰς αὐτὸ ἐγκτεται ἡ αὐταξία παντὸς δημιουργήματος. Ἔτσι πρέπει νὰ νοηθοῦν καὶ οἱ σχετικὲς ἐκφράσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς, συμφῶνως πρὸς τὶς ὁποῖες ἕκαστον τῶν κτισμάτων εἶναι «*καλόν*» (Γεν. α'), ὅλα δὲ ὁμοῦ τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι «*καλὰ λίαν*» (Γεν. α', 31). «*Πάν κτίσμα Θεοῦ καλόν*» (Α' Τιμ. δ', 4). Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν πραγματικότητα, ἢ ὁποῖα συναρτᾶται πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὅσον οἱ πνευματικὲς μας ἐκδηλώσεις εὐρίσκονται ἐγγύτερον πρὸς τὸ ἄπειρο Θεῖον καὶ Ἀγαθόν καὶ ἀνταποκρίνονται περισσότερο πρὸς τὴν περὶ αὐτῶν δημιουργικὴ βούλησι τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερο ἀναλαμβάνει μέσα τους ἡ ἀξία καὶ δημιουργεῖται ἀναλόγως πρὸς αὐτὴν ἡ ἱεραρχικὴ τάξις τῶν δημιουργημάτων. «*Πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων*». «*Ὅλες οἱ δυνατές ἀξίες*», λέγει ὁ Max Scheler, «*θεμελιώνονται πάνω στὴν ἀξία τοῦ ἀλείρου προσωπικοῦ πνεύματος*». Ὅπως προσθέτει ὁ αἰμνηστος Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Νικόλαος Λούδαρις, εἶναι τρόπον τινὰ «*ἀνταύγεια τῶν μαρμαρυγῶν*» καὶ «*ἀπειροπληθεῖς τὸν χρωματισμὸν διαθλάσεις τοῦ αἰωνίου φωτός*» τοῦ Θεοῦ.

11. Στὸ σημεῖο αὐτὸ συναρτᾶται ἡ Ἀξιολογία πρὸς τὴν Θεολογία. Ἐὰν ἡ *Νεοκαντιανὴ Σχολὴ τῆς Βάδης* (W. Windel-

band, H. Rickert) υποστηρίζει ότι η αξία του Ἁγίου διαφέρει από τις άλλες αξίες όχι καθ' ὕλην, κατά περιεχόμενον και ποιτικῶς, ἀλλὰ μόνον ποσοτικῶς και μορφολογικῶς και ἔτσι διαλύει οὐσιαστικῶς τὴν Θεολογία μέσα στην Ἀξιολογία, ἡ νεωτέρα νεοθωμιστική, ὅπως και ἡ νεωτέρα φαινομενολογική και περσοναλιστική φιλοσοφία τῶν Max Scheler, Rudolf Otto, Johannes Hessen κ.ἄ. ἐνισχύει τὴν Χριστιανικὴν Ἀξιολογία τῆς Βίβλου και τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μορφολογικῶς εἶναι συμβατή πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνική φιλοσοφία, χρησιμοποιοῦσα τις λέξεις «ἀγαθός», «καλός», «ἀγαθότης» κ.τ.τ. και υποστηρίζουσα ὅτι οἱ αξίες ἔχουν τὸ ἔσχατο ὄντικό τους θεμέλιο στὸν Δημιουργό. Δὲν πρέπει νὰ ἀρνούμεθα μίαν *de facto* ἐπικρατοῦσα κατάσταση, ἐπικαλούμενοι ὀρολογία, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε μεταγενεστέρως.

12. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ὑλικῶν και πνευματικῶν ἀξιῶν χωρίζεται και κατατάσσεται σὲ θεμελιώδεις κατηγορίες, πού σχηματίζουν ἱεραρχική κλίμακα. Συμφώνως πρὸς τὴν σχεδὸν ὁμόφωνη γνώμη τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἀξιολογικῆς Φιλοσοφίας, τὴν κατωτάτη βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ *ὕλικές* και *οἰκονομικές* αξίες. Ἀνώτερες εἶναι οἱ *βιολογικές* και *σωματικές*. Ἀκολουθοῦν πρὸς τὰ ἄνω οἱ *λογικές* ἢ *γνωστικές* ἢ *ἐπιστημονικές*, οἱ *αἰσθητικές* (τοῦ ὠραίου) ἢ *καλλιτεχνικές*, οἱ *κοινωνικές*, οἱ *πολιτικές*, οἱ *δικαιονομικές*, οἱ *ἠθικές*. Στὴν ἀνωτάτη βαθμίδα ἴστανται οἱ *θρησκευτικές*.

Ἡ ἱεραρχική αὐτή σειρά παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν Φιλοσοφία τῶν ἀξιῶν ὄχι ἀθαιρέτως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίκλησι κριτηρίων ἱεραρχικῆς διαβαθμίσεως, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Max Scheler, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀξία, πού θεμελιώνει μίαν ἄλλη ἀξία, εἶναι ἀνώτερη και ὑψηλότερη ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία θεμελιώνεται. 2) Μία ἀξία εἶναι τόσο ἀνώτερη, ὅσον αὐτὴ ἔχει μεγαλύτερη διάρκεια. Κατώτερες ἀξίες εἶναι οἱ ἐφήμερες και παροδικές. Ἀντιθέτως ἀνώτατες εἶναι οἱ αἰώνιες ἀξίες. 3) Μία ἀξία

εἶναι τόσο ἀνώτερη και ὑψηλότερη, ὅσον βαθύτερη εἶναι ἡ ἱκανοποίησις, τὴν ὁποία δημιουργεῖ ἡ δίωσις της. 4) Μία ἀξία εἶναι τόσο ὑψηλότερη και ἀνώτερη, ὅσον περισσότερο εἶναι «ἀπόλυτη», δηλαδή ὅσον ὀλιγότερον σχετίζεται ἡ δίωσις και προτιμήσις της πρὸς ἓνα ὠρισμένον φορέα. 5) Μία ἀξία εἶναι τόσο ἀνώτερη, ὅσον ὀλιγότερον εἶναι μεριστὸν τὸ ἀγαθόν, σὲ ὅποιον αὐτὴ ἐνσαρκώνεται και αἰσθητοποιεῖται. Θὰ καταστήσωμε κατανοητὸ τὸ τελευταῖο κριτήριον μὲ τὰ ἑξῆς παραδείγματα: Ἄν μοιρασθῆ μία φρατζόλα ψωμί σὲ δέκα ἀνθρώπους, θὰ πάρῃ ὁ καθένας μία φέτα. Ἄν μοιρασθῆ σὲ 100 ἀνθρώπους, θὰ πάρῃ ὁ καθένας ἓνα μικρὸ κομμάτι σὰν ἀντίδωρο. Ἄν μοιρασθῆ σὲ 1000 ἄτομα, τὸ καθένα θὰ πάρῃ λίγα ψίχουλα. Τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἄρτου εἶναι μεριστὸν. Ἄλλὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Παρθενῶνος εἶναι ἀμέριστο. Καὶ ἂν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι παρελάσουν μπροστὰ του, ὁ καθένας θὰ ἔχῃ ἀμέριστο και ἀκεραία τὴ δίωσι τῆς ὁμορφιάς του.

13. Οἱ ἀξιολογικές μας τάσεις και προδιαθέσεις, τὰ ἔμφυτα και ἐπίκτητα ἀξιολογικά μας αἰτήματα συνφαίνουσι στὴν ὑπαρξί μας ἓνα ἐνιαῖο ὄλο και συναποτελοῦν τὴν ψυχολογική μας ὑφή ἢ δομὴ. Ἀλλὰ μέσα στὴν ψυχολογική μας αὐτὴ ὑφή ἢ δομὴ ἢ συνένωσις τῶν διαφόρων ἀξιολογικῶν προδιαθέσεων, πόθων και αἰτημάτων δὲν γίνεται καθ' ὅμοιον τρόπο και στὶς ἴδιες ἀναλογίες σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν ψυχὴ τοῦ ἐνὸς ἐπικρατεῖ περισσότερο ἢ μία ἀξιολογική προδιάθεσις, ἐνῶ στὴν ψυχὴ τοῦ ἄλλου ἐπικρατεῖ ἡ ἄλλη. Ἐτοι ἔχομε διαφορῶν *ψυχολογικῶν τύπων* ἀνθρώπων, πού ὁ καθένας τους ἔχει διαφορετικές ψυχολογικές ἀντιδράσεις μπροστὰ στὶς διάφορες ἀξίες, ἀναλόγως πρὸς τὸ ποῖα ἀπὸ αὐτὲς τὸν συγκινεῖ και τὸν ἐλκύει περισσότερο.

Ἐὰν οἱ διάφοροι αὐτοὶ ψυχολογικοὶ τύποι δρεθοῦν λ.χ. μέσα σ' ἓνα ὠραῖο μεγάλο κῆπο μὲ τριαντάφυλλα ἢ σὲ μία ὠραία ἀκρογιαλιά, θὰ ἰδοῦμε ὅτι κάνουν διαφορετικές ἀξιολογήσεις. Ὁ θρησκευτικὸς τύπος τοῦ

άνθρώπου θα αναφωνήσει «*Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε!*». Ὁ πολιτικός τύπος θα σκέπτεται μᾶλλον τοὺς κήπους ἢ τὴν τουριστικὴ ἀξιοποίησι καὶ ἀνάπτυξι τῆς ἀκρογιαλιάς, πού θὰ ὑποσχεθῆ στοὺς ψηφοφόρους του. Ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος θὰ σκεφθῆ τίς ἀνθοδέσμες μὲ τριαντάφυλλα, πού θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προσφέρῃ, ἢ τίς ἐκδρομές, πού θὰ ὀργάνωνε μὲ τίς παρέες τῶν φίλων του στὴν ἀκρογιαλιά αὐτή. Ὁ αἰσθητικὸς ἢ καλλιτεχνικὸς ἄνθρωπος θὰ θελήσῃ νὰ ζωγραφίσῃ τὸ ἀκρογιάλι καὶ τὰ κύματα ἢ τὰ τριαντάφυλλα. Ἐὰν μάλιστα εἶναι πρωῖ καὶ στὰ τριαντάφυλλα ὑπάρχουν σταγόνες δροσιάς, δύναται νὰ γράψῃ ποίημα, στὸ ὁποῖο θὰ φαντάζεται τὰ ρόδα ὡς ἔμψυχα ὄντα καὶ τίς σταγόνες δροσιάς ὡς δάκρυα. Ὁ γνωστικὸς ἢ ἐπιστημονικὸς ἄνθρωπος θὰ ἀγάλλεται, φέρνοντας στὸ νοῦ του τὴ γεωλογικὴ διάπλασι, τὴ χλωρίδα καὶ πανίδα τοῦ τοπίου ἢ τὴν ἐπιστημονικὴ ὀνομασία τοῦ εἶδους τῆς τριανταφυλλιάς (λ.χ. ροδῆ ἢ ἐκατοντάφυλλος). Ὁ ἀθλητικὸς ἢ βιολογικὸς τύπος θὰ σκέπτεται ἂν τὸ τοπίο εἶναι κατὰλληλο γιὰ τζόκινγκ ἢ ἢ ἀκρογιαλιά γιὰ κολύμπι, γιὰ ιστιοπλοῖα, γιὰ θαλάσσιο σκί. Ὁ ὑλικοοικονομικὸς τύπος θὰ σκεφθῆ τὸ κέρδος εἴτε ἀπὸ τὴν πώλησι τῶν ρόδων καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴ ροδελαίου ἢ ροδόσταμου, εἴτε ἀπὸ τὴν οἰκοπεδοποίησι τῆς περιοχῆς ἢ τὴν ἀνέγεροι τουριστικῶν ξενοδοχείων.

14. Τὸ *ἀνθρωπιστικὸ αἶτημα* εἶναι ὅτι ἡ ἀνταποκρινομένη στὰ τάλαντά μας προτίμησις μιᾶς ἀξίας καὶ ἡ στροφὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος σ' αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ὀδηγῆ σὲ συρρίκνωσι, παραμερισμὸ ἢ καὶ στραγγαλισμὸ τῶν ἄλλων ἐμφύτων ἀξιολογικῶν προδιαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου, διότι τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται μονομερῆς, κοντόφθαλμος, μὲ παρωπίδες στὰ μάτια. Γιὰ νὰ *μορφωθῆ* ὁ ἄνθρωπος πραγματικά, γιὰ νὰ προσλάβῃ δηλαδή ἢ ὑπαρξίς του τὴν μορφή, πού ταιριάζει στὸ πλασμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀνθρώπινο ὄν, γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ἄρτιος καὶ ὠλοκληρωμένος, πρέπει νὰ ρυθμίξῃ κατὰ

τέτοιον τρόπο τὴν ψυχικὴ του ὑφὴ καὶ τὴν -ὑπὸ τὴν ἐνοποιὸ ἐπίδρασι τῆς ὑγιούς θρησκευτικῆς ζωῆς- συνανάπτυξι καὶ συνεκδήλωσι τῶν διαφόρων προδιαθέσεων καὶ ροπῶν του, ὥστε νὰ μὴ καλλιεργῆται ἢ μία ὑπερτροφικῶς εἰς βάρος τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ συναναπτύσσωνται ὅλες κατὰ τρόπον ἰσόρροπο καὶ ἀνταποκρινομένο στὴν ἱεραρχικὴ κλίμακα τῶν ἀξιῶν. Μόνον ἐτοί γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἀληθινὰ ἄνθρωπος καὶ φορεὺς γνησίου πολιτιστικῶν πνεύματος.

15. Ἡ ΧΕΕ καὶ ἡ ΧΕΕΛ εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοσις μας δύναται νὰ ἀναζωπυρήσῃ, πυροδοτήσῃ, ἐκκολάψῃ, ἀναπτύξῃ καὶ συνενώσῃ σὲ μία ἱεραρχημένη ὀργανικὴ ὁλότητα ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ *πολιτισμὸς*, πού περιλαμβάνει τόσον τὰ ὑλικοτεχνικὰ ἐπιτεύγματα, ὅσον καὶ τίς διάφορες πτυχῆς τοῦ πνευματικῶν βίου, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἢ βίωσις ἢ πραγμάτωσις μέσα στὸν κοινωνικὸ βίον ὑπερατομικῶν ἀξιῶν μὲ τὴ βοήθεια τῶν προδιαθέσεων καὶ ἰκανοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Τὸ νόημα ἐκάστου ἐκ τῶν τομέων τοῦ πολιτισμοῦ συνίσταται στὸ ὅτι εἶναι πραγμάτων μιᾶς ὠριμένης ἀξίας. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς τομεῖς αὐτοὺς ἐκπληρώνει ἐπομένως ἰδιαιτέρο σκοπὸ. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκβληθῆ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ, οὔτε ν' ἀντικατασταθῆ ἀπὸ ἄλλον τομέα. Ὅπως μέσα στὴν ὁλότητα τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀντικατασταθῆ τὸ σπυρὶ ἀπὸ τὴν καρδιά ἢ ἡ καρδιά ἀπὸ τὸ στομάχι, γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὄργανα αὐτὰ ἔχει ἰδιαιτέρη καὶ ξεχωριστὴ ἀποστολή, ἔτσι καὶ μέσα στὴν ὁλότητα τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀντικατασταθῆ λ.χ. ἡ Θρησκεία ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη ἢ ἡ Ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν Τέχνη ἢ ἡ Τέχνη ἀπὸ τὸν Ἠθικὸ βίον κ.ο.κ., διότι ἡ καθεμιά ἀπὸ τίς πολιτιστικῆς περιοχῆς ἀντιστοιχεῖ σὲ ἰδιαιτέρη ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ λοιπὸν ὑγιὴς πολιτιστικὴ ζωὴ καὶ γιὰ ν' ἀποφευγῆται ἡ λεγομένη «*πολιτιστικὴ νόσος*» ἢ «*κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ*»,

πρέπει οί διάφοροι τομείς τοῦ πολιτισμοῦ νά ἱεραρχοῦνται κατά τρόπο σύστοιχο πρὸς τὴν ἱεραρχική διαβάθμισι καὶ κλιμάκωσι τῶν ἀξιῶν καὶ νά παρουσιάζουν συνανάπτυξι κατά τρόπον, ὥστε νά μὴ ἀναπτύσσεται ὑπερτροφικά ὡς εἶδος πολιτιστικοῦ νεοπλασματος (καρκίνου) ὁ ἕνας τομεύς, λ.χ. ἡ τεχνική ἢ ὁ ἀθλητισμὸς ἢ ὁ οἰκονομικὸς βίος, εἰς βάρος τῶν ἄλλων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ.

16. Ἡ βίωσις καὶ πραγματοποίησις τῶν ἀξιῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς *βουλήσεως* τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἂν αὐτὸς θὰ δεχθῆ τὰ ὑπὸ τῶν ἀξιῶν ἀπευθυνόμενα πρὸς αὐτὸν δεοντολογικά μηνύματα καὶ αἰτήματα καὶ ἐκ τοῦ ἂν θὰ θελήσῃ νά καταστήσῃ αὐτὰ σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του. Ὡστε οἱ ἀξίες ἀποτελοῦν τὰ κίνητρα καὶ τὰ ἐλατήρια τῆς ἀνθρωπίνης *ἐλευθέρας βουλήσεως*.

Ἡ ὀρθὴ στάσις ἀπέναντι στὴν ἱεραρχική κλίμακα τῶν ἀξιῶν εἶναι ἡ πεμπτοσιὰ τῆς ἠθικῆς, κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ *ἠθους* στὶς διάφορες πτυχῆς του συνίσταται στὴ συμφωνία τῆς ὑποκειμενικῆς βουλευτικῆς ἐνεργείας πρὸς τὴν ἱεραρχία τῶν ἀξιῶν. Ἔτσι οἱ κατώτερες ἀξίες πρέπει νά καταφάσκωνται καὶ πραγματώνωνται πρὸς χάριν τῶν ἀνωτέρων ἀξιῶν, ὑποτασσόμενες σ' αὐτές. Ὡστε, *τὸ -ἠθικῶς, κοινωνικῶς, πολιτικῶς καὶ πολιτιστικῶς- ἀγαθὸν* δὲν εἶναι ἡ τυχὸν ἄρνησις ἢ καταπολέμησις τῶν κατωτέρων ἀξιῶν (λ.χ. τῶν ὑλικῶν, οἰκονομικῶν καὶ βιολογικῶν), ἀλλὰ ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν κατά τρόπον ὥστε νά ἐπιτυγχάνεται ἡ ὑποταγὴ αὐτῶν στὶς ἀνώτερες πνευματικῆς ἀξίες. Κατὰ τὸν ὕμνον τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει *«τὸ χεῖρον ὑποτάξαι τῷ κρείττονι, τὴν δὲ σάρκα δουλώσαι τῷ πνεύματι»*. Ἀντιθέτως, *τὸ -ἠθικῶς, κοινωνικῶς, πολιτικῶς καὶ πολιτιστικῶς- κακὸν* δὲν εἶναι ἡ κατάφασις καὶ βίωσις ἢ πραγμάτωσις τῶν κατωτέρων ἀξιῶν, ἀλλὰ ἡ ἀπολυτοποίησις καὶ θεοποίησις αὐτῶν καὶ ἡ ἔξαρσις αὐτῶν πᾶνω ἀπὸ τὶς παραθεωρούμενες ἢ συρρικνούμενες ἀνώτερες πνευματικῆς ἀξίες.

17. Οἱ ἱεραρχημένες ἀξίες, ποῦ πρέπει νά προβάλλωνται ὑπὸ τῆς παιδείας, ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς βουλήσεως ὄχι ὡς δυνάμεις ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλ' ὡς δείκτες τῶν σκοπῶν. Ἡ κανονιστικὴ ὑπὸ τῶν ἀξιῶν ὑπόδειξις τῆς κατευθύνσεως καὶ ἐνεργείας μας δὲν σημαίνει ἄρσι τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Οἱ ἀξίες δὲν προσδιορίζουν τὴν προσωπικότητά μας, ἀλλὰ ἡ ἐλευθέρως προσωπικότης, ποῦ δέχεται τὰ προβαλλόμενα ἀπὸ τὶς ἀξίες δεοντολογικά μηνύματα, προσδιορίζει τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἐλευθερία καὶ ἀξίες εἶναι ἔννοιες ἀλληλεξαρτώμενες. Δὲν εἶναι δυνατὸ νά ὑπάρξῃ ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλη. Ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία σημαίνει ἀξιολογικὴ ἐκλογή, δυνατότητα καθορισμοῦ προτεραιοτήτων διὰ τῆς σὲ κάθε συγκεκριμένη περιπτώσει ἀρνήσεως ἢ παραδοχῆς μᾶς ἢ περισσοτέρων ἀπὸ ὅλες τὶς ἀξίες, ἐνὸς ἢ περισσοτέρων ἀπὸ ὅλα τὰ ὑλικά ἢ πνευματικά ἀγαθὰ.

Ὁ ἀληθινὰ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, γιὰ νά κἀνὴ πραγματικῶς ἐλεύθερη ἐκλογή, πρέπει νά βλέπῃ καὶ βιώνῃ τὰ πάντα ὀρθῶς καὶ νά μὴ τὰ ἔχῃ χάσει ἢ ἐκδώξῃ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ ὀπτικοῦ πεδίου. Πρέπει νά τὰ βλέπῃ καὶ βιώνῃ στὴν ὀρθὴ ἱεραρχικὴ κλιμάκωσι καὶ διαβάθμισί τους, γιὰ νά κἀνὴ συνειδητὸς ἐπιλογῆς, ποῦ ἀνταποκρίνονται ὄχι σὲ ὑποκειμενικῆς ἀυθαιρεσίαις, ἀλλὰ σὲ ἀντικειμενικά ὀρθῆς καὶ ἀληθινῆς προτεραιότητες. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει πάντοτε ἢ εὐκόλα στὸ ἀτομικὸ ἢ κοινωνικὸ ἢ πολιτικὸ ἢ πολιτιστικὸ γίγνεσθαι. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὅταν βιώνῃ τὶς διάφορες ἀξίες ἢ ἐπιζητῆ τὴν πραγμάτωσί τους, ὁμοιάζει ὄχι πρὸς τὸν λεῖο καὶ καθαρὸ καθρέπτη τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος καθρεπτίζει ὅλα ὅπως εἶναι ἀντικειμενικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὸ κάτοπτρο τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης ἢ τῆς θάλασσας, τὸ ὁποῖο, ὅταν μὲν αὐτὴ εἶναι γαλήνια καὶ ὀλοκάθαρη, ἀπεικονίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πιστῶς τὸ τοπίο τῆς ἀκτῆς, ὅταν ὅμως αὐτὴ εἶναι ἀκάθαρη καὶ τρικυμισμένη, ἄλλοτε παραμορφώνει τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀκτῆς ἐπιμηκύνοντας ἢ ἐπιβραχύνοντας, μεγεθύνοντας ἢ σμικρύνοντας

αυτά και άλλοτε τὰ ἀποκρύπτει ἐξ ὀλοκλήρου και τὰ καθιστᾶ ἀόρατα. "Όταν ἡ ψυχή κατακλύζεται ἀπὸ τοὺς χειμάρρους τῶν παθῶν και τὰ τέλματα τῶν ἐγωϊστικῶν ὠφελμιστικῶν και ἡδονιστικῶν ἐπιδιώξεων ὅταν -κατὰ τίς ἐκφράσεις τῶν λειτουργικῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας μας- κλυδωνίζεται μέσα στήν «*τρικυμῖαν τῶν λογισμῶν*» και ὅταν «*τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ὑψοιμένην καθορᾶ τῶν πειρασμῶν τῷ κλύδωνι*», τότε οἱ ἀνώτερες ἀξίες ἀποκρύπτονται ἢ ὑφίστανται πλήρη παραμόρφωσι, παρουσιαζόμενες ὡς τυραννικῆς και ἀποκρουστικῆς, ἐνῶ πολλές ἀπαξίες φαίνονται ἐλκυστικῆς και ἀξιέραστες. Στὴν περίπτωσι αὐτῇ οἱ ἄνθρωποι πάσχουν ἀπὸ ἀξιολογικῆ μυωπία ἢ δυσχρωματοψία ἢ πνευματικὸ δαλτωνισμό ἢ και τύφλωσι. Αὐτὸ ὑπονοεῖ ὁ Κύριος, ὅταν ὁμιλῇ γιὰ τὸν «*περιπατοῦντα ἐν τῇ σκοτίᾳ*» (Ἰωάν. 16', 35) ἢ ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ὅταν προσθέτῃ, ὅτι «*ἡ σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ*» (Α' Ἰωάν. 6', 9) ἢ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν χρησιμοποιῇ τὴν ἐκφρασι: «*Τυφλὸς ἐστι και μυωπάζων*» (Β' Πέτρ. α', 9). Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νομίζει ὅτι εἶναι χειραφετημένος και ἐλεύθερος νὰ ἐπιλέξῃ ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα αὐτῷ, ποῦ θέλει και ἐπιλέγει, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων και πλαισίων τῆς περιορισμένης μυωπικῆς ἢ δαλτωνικῆς πνευματικῆς ὁράσεώς του, ἢ ὅποια σημαίνει ἐξαφάνιοι ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ του πεδίου τοῦ κάλλους τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἀξιών. Ἄλλῃ εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ σκουληριοῦ και ἄλλῃ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀετοῦ. Ἄν τὸ σκουληρικὸ ἦταν δυνατό νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ, θὰ μᾶς ἔλεγε: «*Εἶμαι ἀπόλυτα ἐλεύθερο. Κινοῦμαι, ὅπως μ' ἄρρσει, πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις*». Ἄλλὰ ποῦ κινεῖται ὅπου θέλει; Μέσα στὸ χῶμα, στὴ λάσπη και στὸ δόρυβορο. Ἡ ἐλευθερία του δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀετοῦ, ὁ ὅποιος δύναται νὰ φτερουγίζῃ πάνω ἀπὸ ἀνθισμένους κάμπους και ν' ἀνέρχεται σὲ ὑψηλῆς ἠλιόλουστες βουνοκορφῆς και σὲ αἰθέρια ὕψη.

18. Ἡ ἀξιολογικῆ μυωπία ἢ τύφλωσις εἶ-

ναι ἡ αἰτία τῆς πνευματικῆς σκλαβιάς, γιὰ τὴν ὅποια μίλησε ὁ Χριστός, ὅταν εἶπε: «*Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας*» (Ἰωάν. 8', 34). Ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, πολλοὶ παρουσιάζονται «*ἐλευθερίαν ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς*» (Β' Πέτρ. 6', 19). Ἐκ τῆς δουλείας αὐτῆς ἐλευθερώνεται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς διώσεως τῆς ἀληθείας, ἢ ὅποια ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό: «*Γνώσθε τὴν ἀλήθειαν και ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς*» (Ἰωάν. 8', 32). «*Ὁὐ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία*» (Β' Κορ. 3', 17). Ἡ μέθεξις τῆς μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὅποια πραγματοποιεῖται στὸν ὕψιστο βαθμὸ μέσα στήν μυσταγωγικῆ και ἀναγωγικῆ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐνσυνείδητης συμμετοχῆς στήν λατρευτικῆ και εὐχαριστιακῆ ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας, δημιουργεῖ πανίσχυρο σύμπλεγμα βουλητικῶν κινήσεων και ἐλατηρίων, ποῦ ὁδηγεῖ στὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὁ πιστὸς μαζί με τὸν Ἀπ. Παῦλο: «*Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ*» (Φίλιπ. 8', 13).

19. Σχεδὸν καθημερινά, ἰδίως ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ ἢ τὸ ἐθνικὸ γίγνεσθαι, ἀκοῦμε νὰ μνημονεύονται οἱ «*ἀδιαπραγμάτευτες*» «*ἀρχῆς και ἀξίες*», ποῦ πρέπει νὰ διέπουν και ἐμπυχώνουν τοὺς ὁραματισμοὺς και τίς ἐνεργειῆς μας. Οἱ δύο αὐτῆς λέξεις ὡς δεῖκτες τοῦ προσανατολισμοῦ μας δὲν ἐναλλάσσονται, ἀλλὰ ἀλληλοσυμπληρώνονται, διότι ἡ καθεμιά ἔχει ξεχωριστὸ νόημα. Οἱ ἀρχῆς ἀναφέρονται στὴ διάνοια, ἔχουν νοηριαρχικὸ περιεχόμενον, προβάλλουν περιεχόμενα ἀληθείας, ἀξιώματα (*principia*) μεταφυσικοῦ, λογικοῦ και γνωσιολογικοῦ χαρακτῆρος και συναρτῶνται πρὸς τὴ διαμόρφωσι τῶν κοσμοθεωρητικῶν και βιοθεωρητικῶν μας πεποιθήσεων. Οἱ ἀξίες μέσα στήν οργανικὴν ἐνότητα και ὁλότητα τοῦ ἐγῶ ἔχουν οὐσιώδη συμπληρωματικὸ ρόλο. Χρησιμοποιώντας ὡς ἐφατήριον τίς ἀρχῆς, δημιουργοῦν συναισθηματικῆ ἔξαρσι και ἐλκύουν τὴν ἐλεύθερη βούλησί μας στήν οἰκείωσι τῶν ἀρχῶν και στήν

πραγμάτωσι τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ δέοντος.

Ἡ ἐννοιολογικὴ αὐτὴ διασάφησις υποβοηθεῖ νὰ συνειδητοποιήσωμε τὴν καὶ πρὸς τὶς δύο αὐτὰς κατευθύνσεις μεγάλη προσφορὰ καὶ ἀποστολὴ τῆς ΧΕΕ καὶ τῆς ΧΕΕΛ, ἡ ὁποία ἀποστολὴ καὶ σήμερα ἄλλη μία φορὰ ἐκφράσθηκε συμβολικῶς μὲ τὸ συνδυασμὸ τῆς παρακολούθησως ἀπὸ τὰ μέλη τους τόσοσ τῆς κατανυκτικῆς Θείας Λειτουργίας, ὅσον καὶ τῆς διαλέξεως αὐτῆς.

20. Ἄς εὐχηθοῦμε ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ εἰς ὄλους μας δυνατότητες αὐτοστοχασμοῦ, αὐτοκριτικῆς καὶ ἀνανεώσεως τοῦ πνευματικοῦ ὄπλοστασίου μας. Πρέπει νὰ μὴ περιοριζώμεθα στὸν ἐφησυχασμὸ γιὰ ὅσα ἐμεῖς ἔχομε γνωρίσει καὶ διώνομε. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχωμε τὴν ἀγωνία γιὰ τὸ πῶς θὰ υποβοηθήσωμε τοὺς νέους συναδέλφους μας ἢ τοὺς νέους μαθητὲς μας στὴν ἐκάστοτε ὄχι ἀπλῶς *in medias res* περιστατικὴ, ἀποσπασματικὴ καὶ κλασματικὴ μῆσί τους σὲ μερικὲς χριστιανικὲς ἀλήθειες, ἀλλὰ στὴν *ab ovo* προγραμματισμένη καὶ συστηματικὴ ξενάγησί τους μὲ συγχρονισμένους τρόπους ἐκφράσεως στὶς ὁμορφίες τοῦ βασιλείου τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν.

Ὁ ὁμίλων ἐξομολογεῖται, ὅτι τὰ λεχθέντα στὴν ὁμιλία του ξεπήδησαν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία του νὰ χρησιμεύσουν αὐτὰ ὡς ἔναυσμα γιὰ τὴ συνέχισι καὶ ἐντατικοποίησι μιᾶς σχετικῆς προσπάθειας, ἡ ὁποία θὰ ἦταν δυνατό νὰ προετοιμασθῇ σὲ συνάρτησι πρὸς τοὺς ἐπικευμένους ἐορτασμοὺς εἴτε τῆς ἐντὸς τοῦ ἔτους 60ετηρίδος τόσοσ τῆς ἱστορικῆς *Διακηρύξεως* τῆς ΧΕΕ, ὅσον καὶ τῆς ΧΕΕΛ καὶ τοῦ περιοδικοῦ τῆς «*Ελληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*», εἴτε τῆς 70ετηρίδος τῆς ΧΕΕ καὶ τοῦ περιοδικοῦ τῆς «*Ἀκτίνες*».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς, πρ. Πρύτανις
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Τακτικὸν Μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς

Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν

Βιβλιογραφία:

Πρὸς σύνταξι τῆς παρουσίης ὁμιλίας χρησιμοποιήθηκαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἡ κατὰ τὸ ἐλάχιστον στοιχεῖα ἢ ἐπισημάνσεις ἀπὸ τὰ ἐξῆς δημοσεύματα, τὰ ὁποία μνημονεύουν καὶ εὐρύτερη βιβλιογραφία:

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Ὡλοκληρωμένα προσωπικότητες*, ἐν Ἀθῆναις 1961. Τοῦ ἰδίου, *Οἰκοδόμοι πολιτισμοῦ*, ἐν Ἀθῆναις 1962. Τοῦ ἰδίου, *Ἐγχειρίδιον Φιλοσοφίας, τεῦχος Α΄: Εἰσαγωγικά, Γνωσιολογία, Ἀξιολογία*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1967. Τοῦ ἰδίου, *Ἀξία*, στὴ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, συμπληρ. τόμ. Α΄, σσ. 592 - 593. Τοῦ ἰδίου, *Μαθήματα Κατηχητικῆς Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*, Ἀθῆναι, 1975. Τοῦ ἰδίου *Τὰ ὄρια τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως* (Πρυτανικὸς λόγος), Ἀθῆναι 1981. Τοῦ ἰδίου, *Γνώσις καὶ Ἀξίεις*, Ἀθῆναι 1987. Τοῦ ἰδίου, *Τὸ ἔργο τοῦ Jung ἀπὸ χριστιανικὴ σκοπιὰ*, Ἀθῆναι, 1991. Τοῦ ἰδίου, *Τὸ νόημα καὶ τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας*, περ. «Θεολογία», τεῦχος 1ο, Ἰαν. - Ἰούν. 2006. Νικολάου Λούβαρι, *Ἀξία*, Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. 5, σσ. 39 - 40. Π. Μπρατσιώτου, *Χριστιανισμὸς καὶ πολιτισμὸς*, Θεσσαλονίκῃ 1941. Γρηγορίου Παπαμχαῖλ, *Ἡ Τριάς τῶν ὑψίστων ἀξιῶν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ*, ἐν Ἀθῆναις 1946. Ε. Π. Παπανούτσου, *Ἠθική*, Ἀθῆναι 1949. Κωνστ. Σπετιοῆρη, *Αἱ ἀξίαι τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς*, Ἀθῆναι 1939. S. Behn, *Philosophie der Werte*, München 1930. Edgar Brightman, *The spiritual life*, New York 1942. Τοῦ ἰδίου, *Nature and Value*, New York 1945. Loucas Christophorou and George Contopoulos, *Universal Values: International Symposium proceedings - In connection with the 2004 Olympics Academy of Athens*, May 26 - 28, 2004, Athens 2004. Rudolf Eisler, *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, τόμ. 3 (1930), λέξις Wert. J. N. Findley, *Values and Intentions*, London 1996. Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, Band 1, Frankfurt am Main 1981. Τοῦ ἰδίου, *Faktizität und Geltung*, Frankfurt am Main 1992. Nicolai Hartmann, *Ethik*, Berlin⁴ 1962. W. Heisenberg, *Das Naturbild der heutigen Physik*, Hamburg¹³ 1966. Johannes Hessen, *Die Geistesströmungen der Gegenwart*, Freiburg in Breisgau 1937. Τοῦ ἰδίου, *Lehrbuch der Philosophie*, τόμ. 2: *Wertlehre*, München 1948. Ted Honderich, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford 1995. Otto Kimminich, *Was sind Grundwerte?*, Düsseldorf 1977. Ch. W. Morris, *Varieties of Human Value*, Chicago 1956. R. B. Perry, *General Theory of Values*, Cambridge² 1950. Τοῦ ἰδίου, *Realms of Value*, Cambridge Massahussets 1954. Heinrich Rickert, *Von System der Werte*, περ. «Logos» IV (1913), σσ. 295 - 327. Τοῦ ἰδίου, *Allgemeine Grundlegung der Philosophie*, Tübingen 1921. M. Rokeach, *The Nature of Human Values*, New York 1973. H. Sandkühler, *Enzyklopädie Philosophie*, τόμ. 1 - 2, Hamburg 1999. Wilhelm Windelband, *Einleitung in die Philosophie*, Tübingen 1914. Alexander Willwoll, *Seele und Geist*, Freiburg² 1953.

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΔΕΙΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΨΑΛΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ

Ὁ Δαβίδ, ἡ μεγάλη αὐτὴ προσωπικότητα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὑπῆρξε βέβαια ὁ ἐνδοξότερος βασιλιάς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ στάθηκε ἐπίσης καὶ ἕνας διορατικὸς καὶ διαπύσιος προφήτης. Τὰ δύο αὐτὰ ὑπουργήματα τοῦ ἑξασφάλισαν τὸν τίτλο τοῦ προφητάνακτος. Ὡστόσο ἡ χαρισματικὴ ἐκείνη προσωπικότητα, ποὺ ἔζησε χίλια χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση στὸν κόσμον τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διέπρεψε καὶ στὸν χῶρον τῆς ποίησης καὶ τῆς μουσικῆς. Οἱ σωζόμενοι ψαλμοὶ του εἶναι ἕνα ἔργο μοναδικὸ στὴν παγκόσμια γραμματολογία· ἡ παρέλευση τοῦ πανδαμάτορα χρόνου τὸ ἀφήνει ἀνεγγίχτο, ἐπικαιρὸ πάντα καὶ ἀληθινό. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι γενικὰ ἡ μεγάλη τέχνη ἐκφράζει τὴν ὑπερβατικὴ ἀλήθεια, τὴν ἀρχέτυπη, καὶ αὐτὴ τὴν τροφοδοτεῖ καὶ τὴν ἀνανεώνει. Ἡ οἰκουμενικὴ διάσταση τῆς τέχνης ξεπερνᾷ τὰ σύνορα τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, ὅταν ἐκφράζει μίαν ἀλήθεια καθολικὴ. Μόνον τότε μετουσιώνεται σὲ ἐπικοινωνιακὸ ὄργανο διαχρονικὸ καὶ οἰκουμενικὸ, σχεδὸν ἄφθαρτο. Εἰδικότερα μάλιστα ἡ μεγάλη ποίηση, παρὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκάστοτε γλωσσικῆς μορφῆς τῆς, διαπερνᾷ ἄνετα τοὺς αἰῶνες, γιατί συντηρεῖ μέσα στὸν ἄνθρωπο τὸν σπινθήρα τοῦ θεοῦ. Ποίηση εἶναι τὸ ὄξυγόνο ποὺ ἀναπνέουμε καὶ ἀλίμονο ἂν λείπει ἢ πνοῇ τῆς. Θὰ πέσουμε σὲ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ὑλοκρατία.

Δὲν ξεχνῶ βέβαια ὅτι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, ὅπως καὶ ὀλόκληρο τὸ ψαλτήρι, εἶναι κείμενα κυρίως λατρευτικὰ καὶ κατὰ καιροὺς ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτὰ ἀξιολογώτατες ἀναφορὲς καὶ ἐρμηνεῖες θεολογικοῦ καὶ σωτηριολογικοῦ περιεχομένου. Ἡ δική μου προσέγγιση θὰ γίνῃ ἀπὸ ἄλλη ὀπτική

γωνία, πλὴν ταιριαστὴ στὴν εἰδικότητά μου, καὶ θὰ περιοριστῇ σὲ δύο μόνον ψαλμούς, ποὺ φέρονται στὸ ψαλτήρι μὲ τοὺς ἀριθμοὺς 8 καὶ 103. Προσθέτω ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ ψαλμοὶ μὲ συγκινοῦν ιδιαίτερα καὶ ὡς ἐκλεκτὰ λατρευτικὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔξοχα ποιητικὰ ἐπιτεύγματα.

***

Στὸν ψαλμὸ τοῦ Δαβίδ μὲ τὸν ἀριθμὸ 8 διακρίνω τρεῖς ἐνότητες: μία ἐνότητα οἱ πρῶτοι τέσσερις στίχοι, δευτέρη ἐνότητα οἱ στίχοι 5 - 9 καὶ τρίτη ὁ τελευταῖος στίχος. Ποῖο εἶναι τὸ θέμα τοῦ ψαλμοῦ; Ὁ ἱερός ψαλμωδὸς συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν μεγαλιώδη δύναμη καὶ ἀπὸ τὸ πέλαγος τῆς ἀγάπης τοῦ Δημιουργοῦ δοξολογεῖ ἐνθουσιασμένος τὸν Θεό, ὅπως τὸν ἰχνηλατεῖ στὸ σύνολο τοῦ «λίαν καλοῦ» δημιουργικοῦ ἔργου του. Ἡ ἐναρκτηκὴ κλητικὴ προσφώνηση «Κύριε» συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν προσδιοριστικὴ ἐπίκληση «ὁ Κύριος ἡμῶν», δηλαδή ὁ Κύριος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατὰ συνέπεια καὶ δικός μου Κύριος. Ἔτσι ὁ ψαλμὸς, ἐνῶ διατηρεῖ τὸν ὁμαδικὸ χαρακτήρα του ὡς λατρευτικοῦ κειμένου, δὲν ἀποβάλλει καὶ τὸν προσωπικὸ τόνο ποὺ ἀποτελεῖ τὸν πυρήνα τοῦ λυρισμοῦ. Ἀκολουθεῖ μιὰ ἀλυσίδα ἐπιλεγμένων λέξεων (θαυμαστόν, ἐν πάση, ἐπήρθη, μεγαλοπρέπεια, ὑπεράνω) ποὺ δηλώνει τὴν ἐσωτερικὴ πληρότητα καὶ ἔξαρση, σὰν ἕνα βέλος ποὺ ὑψώνεται κατακόρυφα. Εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ποὺ πετᾷ ψηλά. Στὸν τρίτο στίχο παρατηροῦμε μιὰ ἀντίθεση. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά τὰ νῆπια καὶ τὰ θηλάζοντα βρέφη πλέκουν αἶνον στὸν Πλαστοργὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς, ὁ σατανάς. Δηλαδή ἀφενὸς ἡ προπρωτικὴ ἀθωότητα καὶ ἀφετέρου ἡ ρίζα

τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ χαμοῦ. Παρὰ ταῦτα ἡ αἰσιόδοξα καὶ ἡ χαρὰ τοῦ ποιητῆ παραμένει ἀμείωτη. «Ὁφομαι», λέγει. Ἔνας μέλων χρόνος ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ παρὸν μὲ προοπτικὴ τὴν αἰωνιότητα: Ὁ μεγάλος οὐρανός, ὁ ὄρατός καὶ ὁ νοητός, μὲ τὴν σελήνη, τ' ἀστέρια καὶ τοὺς γαλαξίες. Πρόκειται γιὰ ἓνα κομφοτέχνημα, δημιουργημα τοῦ Λόγου ἀλλὰ καὶ τῶν δακτύλων τοῦ Κυρίου. Μοιάζει μὲ κέντημα μὲ μεταξωτὲς κλωστὲς ἀνάλογο μὲ κάποια καλύμματα στὴν Ἁγία Τράπεζα ἢ στὸν Ἐπιτάφιο - πολύχρωμα καὶ πολύχρονα χειροτεχνήματα ὑπομονῆς καὶ τέχνης ἀπὸ χέρια εὐλαβικά.

Στὴ δευτέρη ἐνότητα παρατηροῦμε ἓνα ἀπροσδόκητο ἄλλα, δηλαδὴ μία μετακίνηση τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸ ἔξω στὸ ἔσω. Ἀναρωτιέται: «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος;». Ἀπορία φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ. Ὅπως δὴποτε πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπόπειρα αὐτογνωσίας, αὐτοσυνειδησίας. Ἀλήθεια, τί εἶναι αὐτὸ τὸ ἀντιφατικὸ καὶ λιγόζωο ὃν ποῦ ἔχει κατακυριεύσει τὴν γῆ; Ἀσφαλῶς τὸ πιὸ εὐθραυστο πλάσμα τῆς δημιουργίας, ἓνα τίποτα. Ἀπορεῖ ὁ προφητάναξ καὶ ἐξίσταται. Ὅμως κατέχει κάτι σπουδαῖο: αὐτὸς ὁ «κύριος ἀνθρώπου», ἐνῶ δὲν εἶναι Θεός, πλάστηκε «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτσι ἔχει ἐντὸς του τὴν θεία πνοή. Δὲν ἐπιχειρεῖ ὁ ψαλμωδός νὰ δώσει ἓνα ἐπιστημονικὸ ἢ φιλοσοφικὸ ὄρισμό τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ ἀπαντήσει μὲ τὴν γλώσσα τῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς ποίησης, κάνοντας μιὰ μετάβαση ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως στὸ δεύτερο, ὅπου περιγράφεται σαφῶς, ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ αἰνιγματικὸ αὐτὸ πλάσμα τῆς δημιουργίας. Γι' αὐτὸ ὁ Δαβὶδ, παρὰ τίς προσωπικὲς ἀκραῖες πτώσεις του, ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος μέσα στὸ ἀπέραντο χάος τῆς κτίσης, τὸ ἀγαπητικὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ τὸν συνοδεύει παντοῦ καὶ πάντα. «Κύριε, λέγει, μμνήσκει αὐτοῦ» καὶ κάτι παραπάνω «ἐπισκέπτεται αὐτόν». Ἔτσι αἰσιόδοξα συνθέτει ἓναν ἕμνο στὸν ἄνθρωπο, λιτό καὶ

περιεκτικό, ποῦ μένει ἔκτοτε ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κομμάτια τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλοὶ ἔχουν γράψει γιὰ τὸν ἄνθρωπο πολλά. Τοὺς λίγους ὅμως αὐτοὺς στίχους τοῦ Δαβὶδ δὲν τοὺς φτάνει κανένας, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸ περίφημο ἐκεῖνο χορικὸ τοῦ Σοφοκλῆ στὴν «Ἀντιγόνη», ὅπου πλέκεται καὶ ἐκεῖ τὸ ἐγκώμιο τοῦ ἀνθρώπου «Πολλὰ τὰ δεινὰ κ' οὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει», τὰ ἀξιοθαύμαστα πολλά, μὰ τίποτα πιὸ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Καὶ ὁ Σοφοκλῆς κατέχεται ἀπὸ τὴν ἴδια ἐκπληξη, ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπορία, τὴν ἀδυναμία δηλαδὴ νὰ κατανοήσει τὴν μεγαλωσύνη τοῦ ἀνθρώπου.

Ποῦ συμφωνοῦν καὶ ποῦ διαφοροποιοῦνται οἱ δύο ποιητές; Ἀξίζει νὰ τὸ δοῦμε. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας καὶ ἐλάχιστα ὑστερεῖ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Εἶναι στεφανωμένος μὲ δόξα καὶ τιμὴ. Εἶναι ἐπιπλέον κυρίαρχος σ' ὀλόκληρη τὴν πλάση. Κρατᾷ σταθερὰ «ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ» ἀκέραιο τὸ ζωικὸ βασίλειο τῆς γῆς, καθὼς καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὴ θάλασσα: πρόβατα καὶ βόας καὶ κτήνη, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης. Ὁ ἴδιος κατόρθωσε νὰ «διαπορευεταί τρίβους θαλασσῶν», νὰ διασχίζει τοὺς θαλάσσιους δρόμους. Κι ἀκόμα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα, διαθέτει δύναμη στοχασμοῦ καὶ ροπή πρὸς τὸ «γνώθι σαυτόν».

Παράλληλα καὶ στὸ χορικὸ τοῦ Σοφοκλῆ ὁ «περιφραδὴς ἀνὴρ», ὁ πολυμήχανος ἄνθρωπος, παρουσιάζεται σχεδὸν παντοδύναμος. Σχίζει τίς τρικυμισμένες θάλασσες, καλλιεργεῖ τὴν γῆ, τιθασεύει τὸ «φῦλον κουφονῶν ὀρνίθων», τὰ σμήνη τῶν ἐλαφρόμυαλων πουλιῶν, τὰ «ἔθνη θηρῶν ἀγρίων», τὰ εἶδη τῶν ἄγριων θηρίων, «τὴν εἰναλίαν φύσιν», τὰ ὑδρόβια ζῶα. Ἔχει «φθέγμα», δηλαδὴ λόγο, «ἀνεμόεν φρόνημα», φτερωτὴ σκέψη, ὀργανώνει πολιτείες, διακρίνει τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ (ἡ ἠθικὴ διάσταση τοῦ ἀνθρώπου), ἔχει θαυμαστὴ τεχνολογία, ἀνακαλύπτει τρόπους θερα-

πείας τῶν ἀσθενειῶν. «Ἴαϊδα μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται», μόνον τὸν θάνατο δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὸν ξεπεράσει. Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος ἐπαρκεῖ σὲ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου.

Οἱ ὁμοιότητες, στὰ δύο κείμενα εἶναι, θὰ ἔλεγε κανεῖς, καταπληκτικές. Ὡστόσο ὑπάρχει μιὰ οὐσιαστική διαφορά: Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Σοφοκλή, εἶναι αὐτάρκης, ἕνα ὄν αὐτόφωτο. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸ Δαβίδ, εἶναι ὄν ἑτερόφωτο: ἡ ἐξουσία καὶ οἱ ἰκανότητες ποὺ ἔχει τοῦ δίνονται ἀπὸ τὸν Θεό, χωρὶς θεαίως νὰ ἀκυρώνεται ἡ ἐλευθερία του. Ποῦ θρῖσκεται ἡ ἀλήθεια; Τὴν ἀπάντηση μᾶς τὴν δίνουν ἡ ἱστορία, ἡ λογοτεχνία, ἡ φιλοσοφία, ἡ συνεχῶς ἐξελισσόμενη ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ἡ τρέχουσα ζωή. Ὅλες αὐτὲς οἱ συνιστώσες τῆς γνώσης μαρτυροῦν καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὴν τραγικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπιπλέον ἡ πίστη ἀπαντᾷ καὶ στὸ «φοβερόν τοῦ θανάτου μυστήριον». Γι' αὐτὸ ἡ ἐξύμνηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Δαβίδ καταλήγει στὴν δοξολογία τοῦ Θεοῦ. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστόν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Μὲ τὸν στίχο αὐτό, τὸν στίχο 10, τὸ ποίημα ὁλοκληρώνεται παίρνοντας τὴν μορφή τοῦ κύκλου, τοῦ τέλειου σχήματος.

***

Ὁ ἑκατοστὸς τρίτος ψαλμὸς, ὁ γνωστὸς προοιμιακός, ἔχει κι αὐτὸς δοξολογικὸ χαρακτήρα καὶ ἀποτελεῖ μιὰ ἐξοχὴ ποιητικὴ ἀπόδοση τοῦ α' κεφαλαίου τῆς Γενέσεως, δηλαδή τῆς μεγαλειώδους δημιουργίας. Πρόκειται γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη συνάντηση τῶν δύο μεγαλυτέρων μορφῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Δαβίδ.

Τὸ πεζὸ κείμενο τοῦ Μωϋσῆ, μολονότι δὲν ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὴ διατριβή, ἔχει δομὴ τόσο συγκροτημένη ποὺ ὑπερακοντίζει καὶ τὶς ἀυστηρότερες προδιαγραφὲς ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ πονήματος. Ὅλα περιγράφονται μὲ μοναδικὴ τάξη, μὲ εὐρηματικὴ μαθοδικότητα, χωρὶς ἴχνος συνασθηματι-

κῶν ἢ ὑποκειμενικῶν παρεμβολῶν. Χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ ψυχρὴ ἔκθεση τῶν συντελεσθέντων μὲ λόγο διανυγῆ, ἰσχυρό, ἄρτιο. Ἡ κρυστάλλινη σαφήνειά του δὲν ἀφήνει καμιὰ σύγχυση, καμιὰ παλινωδία, κανένα κενό. Πρόκειται γιὰ μνημεῖο λόγου λιτοῦ καὶ κλασικοῦ, ἀσφαλῶς θεόπνευστου.

Ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ ἀποτελεῖ πάλι ποιητικὸ κατόρθωμα μεγάλου μεγέθους. Καρπὸς βασικὰ μιᾶς φλογερῆς καρδιάς, ὅπου ὅμως δὲν μένει ἀμέτοχος καὶ ὁ νοῦς, ὅπως σὲ ὅλα τὰ ποιητικὰ ἀριστουργήματα. Παρενθετικά θυμίζω ὅτι ὁ Διονύσιος Σολωμὸς τὴν πνευματικὴ καρποφορία τὴν βλέπει νὰ πραγματώνεται «μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρο». Ὁ λογισμὸς μὲ τὴν θετικότητά του ἐξασφαλίζει τὸ στέρεο ὕλικό. Τὸ ὄνειρο δίνει τὴ δημιουργικὴ φλόγα γιὰ ν' ἀνάψει ἡ φωτιά, ἡ, ἀλλιῶς, τὸν ἄνεμο γιὰ νὰ πετάξει ὁ νοῦς ψηλά. Μεταφορές, παρομοιώσεις, συνεκδοχές, σύμβολα, εἰκόνες, αὐτὴ εἶναι ἡ γλώσσα τῆς ποίησης. Συμβαίνει πολλὲς φορὲς ἡ ἐκφραστικὴ αὐτὴ ἰδιαιτερότητα νὰ καθιστᾷ δυσνόητο τὸν ποιητικὸ λόγο· ἐντούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς γοητεύει καὶ νὰ μᾶς συγκινεῖ, γεγονός ποὺ ἐπαληθεύεται καὶ μὲ τὸν ἑκατοστὸ τρίτο ψαλμὸ.

Ὡστόσο, πρὶν προχωρήσω στὴν ἐρμηνεία τοῦ μεγάλοπνοου αὐτοῦ ποιήματος, θὰ ὑπενθυμίσω σὲ ποιὰ λατρευτικὴ ἀκολουθία ὄρισε ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀνάγνωσή του. Στὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ βέβαια, στὴν ὥρα δηλαδή ποὺ ἀρχίζει ἡ νέα λατρευτικὴ ἡμέρα σύμφωνα μὲ τὸ βιβλικὸ «καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα μία». Ὁ ἥλιος καθὼς γέρνει πρὸς τὴν δύση συνάζει τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τῆς. Στιγμὲς συνεπῶς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Δημιουργὸ τοῦ σύμπαντος. Μέσα στὰ χρώματα καὶ τὶς εὐωδίες τοῦ ἡμερου δειλινοῦ δγαίνει ἡ ψυχὴ τοῦ πιστοῦ καὶ θαμπωμένη ἀπὸ τὴν γύρω ὁμορφία πέμπει ἐκ θαθέων τὴν εὐχαριστία της: «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον. Κύριε ὁ Θεός μου, ἔμεγαλύν-

θης σφόδρα. Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω...».

Ὁ 103^{ος} ψαλμὸς τοῦ Προφητᾶνακτος, ποὺ συμπίπτει ὡς ἓνα σημεῖο νοητικὰ καὶ συναισθηματικὰ μὲ τὸν 8^ο ψαλμὸ, ἀρχίζει μὲ μιὰ βραχεία παρακείμεση τοῦ ποιητῆ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του: «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον». Ἡ ὀνομαστικὴ «ἡ ψυχὴ μου» ἐπέχει, ὡς γνωστὸν, θέση κλητικῆς: ὡ ψυχὴ μου. Καὶ ἀμέσως ὁ ποιητὴς, μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἐξαισία ἀρμονία καὶ ὠραιότητα τῆς πλάσης, γεμάτος εὐγνωμοσύνη καὶ ἔκσταση, ἀναμέλπει τὸν δοξολογικὸ ἕμνο του σὲ δεύτερο ἐνικὸ πρόσωπο: «Κύριε ὁ Θεὸς μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα». Ἀνέφερα προηγουμένως ὅτι ὁ ψαλμὸς δένεται στενὰ μὲ τὸ α΄ κεφάλαιο τῆς Γενέσεως. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ποιητὴς παρουσιάζει ἀπλῶς μιὰ ποιητικὰ ἐπεξεργασμένη ἀντιγραφή τοῦ κεφαλαίου· τολμᾷ μιὰ ἐμπνευσμένη ἐλεύθερη μετάπλαση τοῦ περιεχομένου του μὲ λυρική ἔξαρση. Γι' αὐτὸ, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ τις φάσεις τῶν ἕξι «ἡμερῶν», τῶν χρονικῶν δηλαδὴ περιόδων, τῆς δημιουργίας, ἐντούτοις καθὼς χαίρεται ὀλοκληρωμένο τὸ θαυμαστὸ ἔργο, τὸ ἀποδίδει συνθετικὰ καὶ μὲ ἀνακνυκλώσεις. Ὁ λόγος αὐτὸς καθιστᾷ δύσκολη τὴ διάκριση τῶν δομικῶν τμημάτων τοῦ ποιήματος. Παρὰ ταῦτα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ξεχωρίσω τις ἐνότητες πρὸς τὴν γνώμη μου εἶναι τέσσερις: πρώτη οἱ στίχοι 1 - 9, δεύτερη οἱ στίχοι 10 - 18, τρίτη οἱ στίχοι 19 - 30 καὶ τέταρτη οἱ στίχοι 31 - 35.

Γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης ἐνότητας ἔχει γίνει κιόλας λόγος. Στὴν συνέχεια ὁ ποιητὴς μὲ εἰκόνες ὑψηλῆς ποιητικῆς σύλληψης ἐκθέτει τὰ τελεσθέντα κατὰ τις τρεῖς πρῶτες «ἡμέρες». Ἡ ἀναφορὰ στὴν πρώτη εἶναι συνοπτικὴ καὶ ἀποδίδεται μὲ μιὰ ὑποβλητικὴ μεταφορικὴ ἔκφραση: «Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἰμάτιον». Ἀκολουθῶς περιγράφει ὁ ποιητὴς μὲ τὸν δικὸ του τρόπο πῶς ὁ Θεὸς «κατασκεύασε» τὸ στερέωμα, τὸν οὐρανὸ, καὶ πῶς μὲ τὴ σύναξη τῶν ὑδάτων διαχώρισε τὴν στεριά ἀπὸ τὴν θάλασ-

σα. Ἔτσι ὀλοκληρώθηκε ἡ ὑποδομὴ γιὰ τὴν ἐμφάνιση τῆς χλωρίδας καί, ἀργότερα, τῆς πανίδας. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς στὴ διήγησή του χρησιμοποιοεῖ ἐνεστώτα καὶ ὄχι παραχρημένο ἢ συντελικὸ χρόνο, π.χ. ὁ στεγάζων, ὁ θεμελιῶν, ὁ ποιῶν καὶ ὄχι ὁ ποιήσας ἢ ὁ πεποιηκώς, ὅπως θὰ περιμέναμε. Ἔχει σημασία αὐτό; Ἀσφαλῶς. Ἡ δημιουργία εἶναι συνεχῆς, ἀειφόρος. «Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται κάγῳ ἐργάζομαι».

Ἡ δεύτερη ἐνότητα ἐμφανίζει λιγότερη ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ βιβλικὸ κείμενο. Παρατηροῦμε μιὰ ὑπέρβαση τῶν χρονικῶν ὁρίων στὶς περιόδους. Ἡ φύση ἔχει πάρει τὴν γνώριμη φιλικὴ ὄψη ἐνὸς μεσογειακοῦ τοπίου μὲ ὀλοζώντανο τὸν φυτικὸ καὶ ζωικὸ κόσμο. Οἱ εἰκόνες τοῦ ποιητῆ ἔχουν ἀμεσότητα: εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τῶν αισθησῶν του: μιὰ ρεαλιστικὴ καταγραφή σκηνῶν καὶ ἀσχολιῶν ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ, ποιμαντικὸ καὶ ἀγροτικὸ βίον. Βουνά, λαγκάδια, φαράγγια, νερά, ζῶα ἡμερα καὶ ἄγρια, πουλιὰ πρὸς πετοῦν στὸν ἀέρα, ποικιλία βλαστῆσεων ἀπὸ τὴν ταπεινὴ χλοὴ ὡς τοὺς ἐπιβλητικὸς κέδρους. Παρῶν φυσικὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἔχει ἀρχίσει τὴν συστηματικὴ καλλιέργεια τοῦ οἴτου καὶ τῆς ἀμπέλου. Δυὸ στίχοι τῆς ἐνότητας ἔχουν γίνῃ παροιμιώδεις: «Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου» καὶ «ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει». Ὅλα ἐνταγμένα μέσα τὸ σχέδιο τοῦ Δημιουργοῦ. Παίρνουν ὑπόσταση καὶ μορφὴ ἀπὸ τὴν πρόνοια Ἐκείνου, τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν ἄνθρωπο, τὸν κυρίαρχο τῆς φύσης.

Στὴν τρίτη ἐνότητα ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ἀδέσμευτη φαντασία του ξεναπιάνει τὸ νῆμα τῆς βιβλικῆς ἀφήγησής μὲ ἀφετηρία τὴν τέταρτη «ἡμέρα»: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζῃ ἀναμέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀναμέσον τῆς νυκτός». Αὐτὰ ὁ Μωϋσῆς. Καὶ ἀντιστοίχως ὁ Δαβὶδ: «Ἐποίησε σελήνην εἰς καιροῦς, ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ». Ὡστόσο ἡ ἐλεύθερη ἐμπνευση τοῦ Προφητάνακτος προχωρεῖ καὶ ἐμψυχώνει τὰ πάντα. Ἡ διάκριση τῆς μέρας ἀπὸ τὴ νύχτα δὲν σηματοδοτεῖται μόνο ὡς φυσικὸ φαινόμενο. Συνδέεται ἄμεσα μὲ τὶς ἀνάγκες ἐπιβίωσης τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διοπάλη τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ ἀσυγκράτητος ἀπὸ θαυμασμό καὶ εὐφροσύνη ἀναφωνεῖ ὁ ποιητής: «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου».

Ἔτσι φτάνουμε στὴν πέμπτη «ἡμέρα». Νά τὴν λοιπὸν «ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος» μὲ ὅλο τὸν πλοῦτο της, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἐπινοητικότητα καὶ δραστηριότητα: «Ἐκεῖ πλοῖα διαπορευοῦνται» κάτω ἀπὸ τὸ ἀγρυπνο μάτι τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ «πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι». Ἀλλὰ καὶ κάτι παράδοξο: ἂν ἀναζητήσῃ κανεὶς τὴν ἕκτη «ἡμέρα» στὸν ψαλμὸ, δὲν θὰ τὴν βρεῖ. Ἡ σπουδαιότερη αὐτῆ χρονικὴ περίοδος, ὁ χρόνος ποῦ ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, λείπει. Γιατί ἄραγε; Μὰ ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δεδομένη καὶ διαχέεται, ἐννοουμένη ἢ ὑπονοούμενη, ἀπὸ τὸν πρῶτο ὡς τὸν τελευταῖο στίχο. Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἔσοχότερο ὄν τῆς δημιουργίας, μὲ τὶς πνευματικὲς δυνάμεις του, τὴν ὑψιπετὴ νόηση, τὴν ἰσχυρὴ βούληση, τὰ βαθιὰ συναισθήματα, τὴν διεισδυτικὴ ἐνόραση, βα-

σιλεύει κυρίαρχος παντοῦ. Εἶναι ὁ μόνος ποῦ ἔχει συνείδηση, ἐφεση καὶ δυνατότητα, παρὰ τὴν πτώση του, νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Δημιουργὸ του. Ὁλόκληρος ὁ ψαλμὸς δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἐπικοινωνία τοῦ πλάσματος μὲ τὸν Πλάστη.

Γι' αὐτὸ ἡ τέταρτη ἐνότητα τοῦ ποιήματος, ἡ τελευταία, ἀποτελεῖ μιὰ ἐκρηξη ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ. Βλέπει ὁ ποιητὴς τὶς εὐεργεσίες τοῦ παντοδύναμου καὶ πάνσοφου Δημιουργοῦ. Βιώνει τὴν ἀγάπη του, τὴν πρόνοιά του. Μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀνακαλύπτει τὴν ὑπαρξὴ καὶ παρουσία του καὶ ἐκστασιάζεται ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν δόξα του. Σχετικὴ εἶναι ἡ παρατήρηση τοῦ Ἀπόστολου Παύλου: «*Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται*». Πῶς νὰ μὴν οἰστηλατεῖται, νὰ μὴ μετεωρίζεται ὁ ποιητής; Παράλληλα ὁμως ἀγανακτεῖ καὶ μὲ τοὺς ἀγνώμονες, ἐκείνους ποῦ δὲν ἔχουν ἐπίγνωση τῶν θείων δωρεῶν «ἐκλείπειεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἄνομοι», κραυγάζει. Ὅσο γιὰ τὸν ἴδιο, ἡ ψυχὴ του, ἡ καρδιά του πλημμυρίζει ἀπὸ εὐγνωμοσύνη μὲ ὅση δύναμη διαθέτει διακηρύττει: «Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας». «Ἦσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω». Καί, κλείνοντας τὸν κύκλο, καταλήγει στὴν κλασικὴ διατύπωση «Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον».

I. A. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἡ ἐγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτίνες» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΕΥΧΕΣ ΤΥΠΙΚΕΣ;

Καθώς πλησιάζουν τὰ Χριστούγεννα και ἡ Πρωτοχρονιά, μᾶς ἔρχονται στὸ νοῦ διάφορες εὐχές. Μιὰ τέτοια εὐχὴ ἀφορᾷ τὴν χαρὰ. Δυστυχῶς ὅμως, ἡ εὐχὴ αὐτὴ ἔχει καταντήσει μιὰ τυπικὴ ἔκφρασις. Τόσο γι' αὐτὸν ποὺ τὴν δίνει, ὅσο και γι' αὐτὸν ποὺ τὴν δέχεται. Καὶ τὴν γράφουμε και τὴν διαβάζουμε στὶς κάρτες ποὺ παίρνουμε, χωρὶς νὰ νοιώθουμε τίποτα.

Ἡ χαρὰ εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς λύπης ἢ τῆς... μὴ χαρᾶς. Εἶναι ἓνα συναίσθημα ἢ μία κατάσταση ποὺ σοῦ δίνει μεγάλη εὐχαρίστησι. Αἰτία χαρᾶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα εὐχάριστο γεγονός. Ἡ ἀπόκτησις ἑνὸς πράγματος ποὺ πολὺ ἐπιθυμοῦσες. Μιὰ σχέση ποὺ σοῦ προσφέρει μεγάλη ἱκανοποίησι. Ὅταν ἔχῃ ὑλικὸ περιεχόμενο, συνήθως εἶναι περιορισμένη σὲ ἔντασι και σὲ διάρκειαι. Συχνὰ μάλιστα, ἡ χαρὰ γιὰ τὰ ὑλικά πράγματα συνδέεται περισσότερο μὲ τὴν ἀναμονὴ παρὰ μὲ τὴν ἀπόκτησί τους. Ἄλλωστε και τὰ ἴδια τὰ ὑλικά πράγματα εἶναι παροδικά.

Μεγαλύτερη εἶναι ἡ πνευματικὴ χαρὰ, ποὺ προέρχεται συχνὰ ἀπὸ πράγματα ἀπλᾶ και καθημερινά. Προσιτὰ σὲ ὅλους μας. Τὸ διάβασμα ἑνὸς καλοῦ βιβλίου. Ἡ χαρὰ τῆς γνώσης. Ἡ δουλειά. Ἄλλα και ἄλλα, ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλα, ὄχι ὅμως ἀκατόρθωτα. Ἡ φιλία. Ἡ ἀγάπη. Ἡ πετυχημένος γάμος. Ἡ γέννησις ἑνὸς παιδιοῦ.

Ὅταν διαβάζῃς ἓνα ὠραῖο βιβλίον, αἰσθάνεσαι χαρὰ. Τὴν χαρὰ αὐτὴ τὴν νοιώθεις και ὅταν τελειώσῃς τὸ διάβασμα. Καὶ ὅταν, ἀργότερα, ξανασκέφτεσαι ὅσα διάβασες ἢ ἀναφέρεσαι σ' αὐτά. Ἡ πνευματικὴ χαρὰ δὲν τελειώνει. Δὲν ἐπιδέχεται κορεσμό. Πηγὴ χαρᾶς εἶναι και ἡ μάθησις. Ἡ μελέτη γιὰ νὰ μορφωθῇς, νὰ κατακτήσῃς τὸ ἀγαθὸ τῆς γνώσης. Χαρὰ δίνει και ἡ δουλειά, τὸ μεγάλο αὐτὸ προνόμιον τοῦ ἀνθρώ-

που. Νὰ δουλεύῃς και νὰ χαίρεσαι. Νὰ δουλεύῃς και νὰ εἶσαι εὐτυχισμένος. Ὅχι μόνο διότι κερδίζεις μὲ τὸν κόπο σου τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἄλλα και διότι εἶσαι χρήσιμος στὴν κοινωνία, στοὺς συνανθρώπους σου. Πηγὴ χαρᾶς εἶναι και ἡ φιλία. Ἡ γνήσια, ἡ ἀληθινὴ φιλία. Ὅχι ἡ φιλία ποὺ συνάπτεται ἀπὸ συμφέρον ἢ ὑπολογισμό, ἀλλὰ ἡ φιλία γιὰ τὴν ὁποία εἶσαι ἕτοιμος νὰ κάνῃς κάθε θυσία γιὰ τὸν φίλον σου. Αὐτὴ ἡ φιλία δίνει χαρὰ. Χαρὰ τέλος δίνει και ἡ ἀγάπη. Μπορεῖ νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ ἀπλὴ «καλημέρα» και νὰ ἐπεκτείνεται ἀπερίοριστα σὲ προσφορὰ ὑλικὴ και πνευματικὴ. Δένει τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ τους ἀφάνταστα. Καὶ δίνει χαρὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὴν δέχεται και σ' αὐτὸν ποὺ τὴν προσφέρει. Ἀγάπη στὸν γείτονα, στὸν γνωστό, στὸν φίλον ἀλλὰ και στὸν ξένον. Ἀγάπη συζυγικὴ ποὺ μολονότι θεωρεῖται αὐτονόητη, δὲν εἶναι πάντα. Ὅμορφαίνει μιὰ σχέσι ὠραία ἀλλὰ δύσκολη ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς. Μιὰ σχέσι μοναδική. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἐγγενικὸ συναίσθημα. Εἶναι ἓνα χρέος (πάντα ἡ ἀγάπη εἶναι χρέος) ποὺ πρέπει νὰ σφραγίζῃ τὴν ζωὴ τῶν ζευγαριῶν, ὡς τὸ τέλος. Μιλῶ γιὰ τὴν συζυγικὴ ἀγάπη, γιατί ἡ ἄλλη, ποὺ γεννιέται ἀπὸ μιὰ ἐλεύθερη σχέσι, δὲν εἶναι ἀγάπη, δηλαδὴ ἀρετὴ, εἶναι μόνο πάθος. Καὶ κρατᾷ ὅσο και τὸ πάθος.

Ἡ εὐχὴ λοιπὸν γιὰ χαρὰ και χαρούμενον χρόνο, δὲν εἶναι μία τυπικὴ εὐχή. Εἶναι μία εὐχὴ μὲ πολὺ περιεχόμενο. Εἶναι μία εὐχὴ πλατειά, ποὺ καλύπτει ὅλη μας τὴν ζωὴ. Καὶ τὴν ἔχουμε στερηθῆ, ἔχουμε ἀποξενωθῆ ἀπ' αὐτὴν, γιατί ἔχει περιορισθῆ ὁ κύκλος τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Ἐχει στενέψει ἀφάνταστα ἡ καρδιά μας. Θὰ θελήσουμε, ἄραγε, νὰ τῆς ξαναδώσουμε ὁλόκληρον τὸ πλούσιον περιεχόμενό της;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΡΟ ΕΞΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Οι «Ακτίνες» με την είσοδο του νέου έτους εισέρχονται στο 70ο έτος της κυκλοφορίας των. Πριν κλείσουν καλά καλά τα δέκα χρόνια τους είχαν μία λαμπρή πρωτοβουλία: την έκδοση δύο τευχών με αριθμούς 61 - 62 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1946) και με αριθμόν 63 την ιστορική πλέον Διακήρυξη της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων.

Στο πρώτο τεύχος (αριθμ. 61 - 62) περιέχεται μία «Δήλωση» για την οποία σε σημείωμα της Διευθύνσεως του περιοδικού διευκρινίζεται: «Την παρούσαν δήλωσαν λαμβάνομεν από ειδικόν τεύχος (έννοει την Διακήρυξη της Χ.Ε.Ε.) τιθέμενον προσεχώς σε κυκλοφορία υπό της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, της οποίας αι «Ακτίνες» είναι όργανον. Αύθεντικοί και κορυφαίοι εκπρόσωποι της παρ' ήμιν επιστημονικής έρεύνης και λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, ανεξαρτητως πολιτικών ή άλλων διακρίσεων, έρχονται άθροοι (222 τόν αριθμόν) να εκφράσουν την γνώμην των και την πεποίθησίν των επάνω εις τα βασικώτερα διά τόν άνθρωπον, αλλά και διά τó έθνος μας ζητήματα, τά ζητήματα του πνευματικού μας προσανατολισμού εις τους σημερινούς μάλιστα καιρούς. Εις δυνατήν και πλουσίαν έκπροσώπησιν ή πνευματική ήγεσία του τόπου μας εκπληροί κατ' αυτόν τόν τρόπον τó χρέος της απέναντι του έλληνικού λαού, ό οποίος με πόθον εύγενικόν και ανώτερον επεζητεί μίαν τοιαύτην καθοδηγητικήν χειρονομίαν».

Και ή Δήλωση αυτή καταλήγει: «Ό ελληνικός λαός πρέπει να έχη υπ' όψιν του την τοιαύτην εξέλιξιν της επιστήμης, να μη βασίζεται πλέον εις άπληροαιωμένας άντιλήψεις περί των σχέσεων της επιστήμης προς την χριστιανικήν Πίστιν, και την χριστιανικήν ήθικήν και να γνωρίζη ότι ή επιστροφή προς την χριστιανικήν Πίστιν με την όποία έχει συνυφανθή του Έθνους μας ή υπόστασις και είκοσιν αιώνων ιστορία, όχι μόνον έναρμω-

νίζεται πλήρως προς τά συμπεράσματα της προόδου της νεωτέρας επιστήμης, αλλά και άποτελεί την μοναδικήν εγγύησιν διά την επίλυσιν των τεραστίων προβλημάτων, τά όποια θέτουν ενώπιον μας οι σημερινοί καιροί, την έπιτακτικώτεραν προσταγήν διά την ζωήν μας και τó μέλλον μας».

Και τó μήνυμα αυτό που περιείχετο στην Δήλωση αυτήν είχε συνέχεια. Μεταφράσθηκε σε ξένες γλώσσες και έστάλη σε κορυφαίους εκπροσώπους της διεθνούς επιστήμης και διανοήσεως και λογοτεχνίας, όπου έτυχε εύμενου άπληχέσεως και έλήφθησαν σαράντα ένθουσιώδεις άπαντήσεις, όπου εκφράζονταν οι σύμφωνες γνώμες αυτών.

Σχολιάζοντας τις άπαντήσεις αυτές ό Π. Δαλμᾶς στο τεύχος των «Ακτίνων» (Ιανουάριος '48) σημειώνει: «Τά σύντομα βιογραφικά σημείωματα που δημοσιεύονται για τους έπιφανείς εκπροσώπους των επιστημών και των γραμμάτων δέν δίδουν, φοβούμαι όσον πρέπει να καταλάβη το ελληνικό κοινόν τι άναστήματα είναι οι σοφοί που μᾶς στέλνουν τά μηνύματα τους για την άξια του Χριστιανισμού και πόσο βαθειά ή πεποίθησις, ποιᾶς έρευνας και ποιᾶς ζωής έκφανσις περιέχουν τά μηνύματα αυτά. Άς πούμε μόνον δύο λέξεις: Σύγχρονη άστρονομία σημαίνει (όπως σωστά έχει παρατηρηθή) *Milne* και *Russell*. Η νεώτερη φυσική έχει θεμελιωθεί στον *Planck* και στον *Millikan*. Σε μία εύγενική άμιλλα στίς κορυφές αυτές έρχονται οι καθηγητές της Ιατρικής και γενικώτερα της βιολογίας όπως ό *Lecomte du Noüy*, ό *Collin* και άλλοι. Για την Γαλλική Άκαδημία, για τά βραβεία *Nobel* που έκπροσωπούνται, όπως βλέπει ό αναγνώστης στίς δηλώσεις, δέν χρειάζεται βέβαια να λεχθή τίποτε! Και σχετικά με τις πεποιθήσεις που έκδηλώνονται στα μηνύματα αυτά ᾶς παρατηρηθή τούτο. Οι επιστήμονες αυτοί που γράφουν αυτά ούτε σε έκκλησιαστικά σεμινάρια έχουν άνατραφή ούτε άπο θρησκευτικές προκαταλήψεις έξεκίνησαν

παιδιά του αιώνας, του άρνητικού «όρθολογισμού» ξεκίνησαν ίσα ίσα προς την αντίθετη κατεύθυνση ή πάντως έπηρεασμένοι από την κατεύθυνση αυτήν. Άλλα ήσαν ειλικρινείς, εύσυνείδητοι αντικειμενικοί έρευνητά άφοσιωμένοι στην αλήθεια και την επιστήμη των».

Η Δήλωση αυτή υπήρξε ένα μήνυμα το οποίο έκπορευθήκε από την Όρθόδοξη Χριστιανική Ελλάδα, που βρήκε όμως απήχηση στην γηραιά Ευρώπη, στα γαλλικά Πανεπιστήμια, στις ΗΠΑ, στην Χιλή και στην Κίνα ακόμη.

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ

Τόν παρελθόντα Όκτώβριον ή ιστορία της γενοκτονίας των Άρμενίων ήλθε στην επικαιρότητα έξ άφορμής της άπαιτήσεως της Γαλλικής Βουλής να αναγνωρίσει το έπίσημο τουρκικό κράτος το γεγονός αυτό, προκειμένου να τηρήσει και ή Γαλλία εύμενή στάση κατά την ψηφοφορία για την έναρξη διαπραγματεύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την εισδοχή της πρώτης εις αυτήν.

Έξ άλλου ή άπόφαση της Σουηδικής Ακαδημίας να άπονείμει το βραβείο Νόμπελ της λογοτεχνίας στον τουρκο συγγραφέα Όρχάν Παμούκ, γνωστόν για το συγγραφικό έργο, εις το οποίο καταδικάζει εν πολλοίς την σφαγή των Άρμενίων δυσαρέστησε την τουρκική κυβέρνηση.

Η στάση της τουρκικής πολιτείας έναντι του προκύψαντος ζητήματος υπήρξε άρνητική με την άμφισβήτηση ή και την ένσταση για την μεγιστοποίηση του γεγονότος αυτού και εν πάση περιπτώσει με το έπιχείρημα ότι το ζήτημα αυτό άνάγεται στην ιστορία της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας και όχι στο διάδοχον αυτής κεμαλικό κράτος.

Είναι παράδοξη ή έπιχειρηματολογία αυτή ή όποια και ιστορικά δέν εύσταθεϊ, δεδομένου ότι ό ξεριζωμός του μικρασιατικού και ποντιακού έλληνισμού το έτος 1922, και υπό τις δραματικές συνθήκες που πραγματοποιήθηκε, είναι έργο της κεμαλικής Τουρκίας.

Μιά σύγχρονη με τα ιστορικά γεγονότα

του έτους 1915 στον Πόντο μαρτυρία είναι και το ήμερολόγιον του μακαριστού ητροπολίτου Τραπεζούντος και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης Ελλάδος Χρυσάνθου (1881 - 1949) όπου αναφέρει: «Θλιβεραί εν τω μεταξύ ειδήσεις άνηγγέλονται από τα λεγόμενα άρμενικά βιλαέτια, Έρζερούμ, Βάν, Μπιτλς και Διαμπεκιρ. Δήθεν επανάστασις των Άρμενίων, αλλά κατ' αλήθειαν, σφαγή αυτών υπό των Τούρκων, ίνα μη ύπάρχη πλέον Άρμένιος εις τα άνωτέρω βιλαέτια και ούτω με άλλων τρόπον λυθή το Άρμενικόν ζήτημα, το όποιον επί δεκαετίας ένοχλεί την Τουρκίαν».

Στις 13 Ιουνίου 1915 έδημοσιεύθηκε τουρκική μακρά έπίσημος δήλωση στην όποια αιτιολογείται ή ληφθείσα άπόφαση του τουρκικού κράτους για την έξόντωση των Άρμενίων.

Και στον έπίλογο του συγγράμματός του «ή Εκκλησία της Τραπεζούντος» ό μακαριστός Χρυσάνθος καταλήγει στον μελαγχολικό συμπέρασμα: «Υπό την ένοχον άδιαφορίαν της Χριστιανικής Δύσεως εν έτει 1453 έπεσεν ή Κωνσταντινούπολις και εν έτει 1461 ή Τραπεζούς και κατεστράφη ολόκληρος πολιτισμός».

» Τη ένόχω συνεργασία των συμμάχων Χριστιανικών Δυνάμεων της Δύσεως Γερμανίας και Αύστρουσγαρίας κατά τα έτη 1914 - 1918 έσφαγή υπό των Νεοτούρκων ολόκληρον έθνος το Άρμενικόν και εκατοντάδες χιλιάδες Έλλήνων διαίως άπεσπάσθησαν από τας έστίας αυτών και απέθαναν εν τη έξορία».

» Τη ένόχω συνεργασία των συμμάχων Χριστιανικών Δυνάμεων της Δύσεως κατά τα έτη 1919 - 1922 το έθνικόν κίνημα των Τούρκων του Μουσταφά Κεμάλ πασά συνεπλήρωσε το έργο των Νεοτούρκων και κατά εκατοντάδες άπηγχονίζοντο Έλληνες κληρικοί και πρόκριτοι, ενώ χιλιάδες στρατευσίμων νέων κατεδικάζοντο διά της πείνης και των ταλαιπωριών εις θάνατον, εν τη έξορία. Και έπλήθε κατά τον Αύγουστον του 1922 ή Μικρασιατική καταστροφή και έπηκολούθησε εν έτει 1923 ή άνταλλαγή των

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στό προηγούμενο σημείωμά μας για την 'Ανωτάτη Έκπαίδευση, τονίζομε τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑπάρχει, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑγιῶς σκεπτομένων ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος (Καθηγητῶν ΑΕΙ, Ἀκαδημαϊκῶν κ.λ.π.) μία φωνὴ ἀντίρροπος τῶν ὄσων διακηρύσσονται καὶ διαπράττονται ἀπὸ τοὺς ἀκράιους ὀπαδοὺς ἀριστερῶν ὁμάδων, οἱ ὁποῖοι μὲ μεθόδους καὶ τρόπους ἐκνομους προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν τὶς ἀπόψεις των, ὅσον ἀφορᾷ στὴν μεταρρύθμιση καὶ ἀναδιοργάνωση τῆς τριτοβάθμιας ἐκπαίδευσης.

Μὲ μεγάλη μας χαρὰ, εἶδαμε, ἐπὶ τέλους, τὴ διακήρυξη τῶν 490 Καθηγητῶν Πανεπιστημίων, ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Νόμου - Πλαισίου γιὰ τὰ ΑΕΙ. Σ' αὐτὴ τὴ διακήρυξη, ἐπισημαίνουν ὅτι, τώρα εἶναι ἡ εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀλλάξει ἡ πορεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Σημαντικὸ εἶναι ὅτι, ἀπορρίπτουν τὴν πρόταση περὶ διαλόγου ἀπὸ μηδενικὴ βάση, τονίζοντας ὅτι, «δὲν πρέπει νὰ ἀνασκοπεῖ (ὁ διάλογος) ἀπὸ τὴν ἀντίσταση τῶν δυνάμεων ἐκείνων ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἐπ' ἀόριστο διατήρηση τῆς ὑφιστάμενης κατάστασης». Καί, ἀσφαλῶς, δὲν θὰ εἶναι μόνο οἱ 490 Καθηγητὲς ποὺ ὑποστηρίζουν τὶς θέσεις αὐτές. Ἦδη, πληροφοροῦμεθα ὅτι, 250 ἐπὶ πλέον Καθηγητὲς προστίθενται στὸν κατάλογο τῶν 490. Πιστεύομε ὅτι καὶ πολλοὶ ἄλλοι συμφωνοῦν μὲ τὴ διακήρυξη αὐτὴ ἀλλὰ δὲν εἶχαν, προφανῶς, τὴν εὐκαιρία νὰ τὴν ὑπογράψουν. Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας μὲ τὶς προτάσεις ποὺ ἔχει θέσει γιὰ μελέτη καὶ διάλογο, θὰ μπορέσει, μὲ τὶς ὑγιεῖς δυνάμεις τῆς Πανεπιστημιακῆς Κοινότητος νὰ καταλήξει σὲ

σωστὲς τελικὲς προτάσεις, ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν τὴν πραγματικότητα στὰ Πανεπιστήμιά μας.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, τὰ προβλήματα εἶναι πολλὰ καὶ δὲν λύνονται σὲ μικρὰ περιθώρια χρόνου. Εἶναι ὅμως μερικὰ ἀπὸ αὐτά, ποὺ χρήζουν ἄμεσης λύσης. Γιὰ παράδειγμα, τὸ θέμα τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου, τὸ ὁποῖο ἐκμεταλλεύονται ἐξτρεμιστικὰ στοιχεῖα, δημιουργώντας κάθε φορὰ καταστροφὲς καὶ βανδαλισμούς, ποὺ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια κάθε λογικῆς.

Ἦλθε, ἐπὶ τέλους, ὁ καιρὸς γιὰ νὰ τολμήσει ἡ πολιτεία τὴν προώθηση, πρὸς ψήφιση στὴ Βουλὴ, τοῦ Νομοσχεδίου γιὰ τὴν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση, ἀφοῦ βεβαίως ἔχει γίνει, προηγουμένως, ἡ κατάλληλη ἐπεξεργασία καὶ προσαρμογὴ του, σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν προηγηθέντα διάλογο. Εἶναι πράγματι πολὺ λυπηρὸ νὰ διαπιστώνομε ὅτι, τὰ Πανεπιστήμιά μας κατατάσσονται μεταξὺ τῶν τελευταίων τῆς Ε. Ε. ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδο παροχῆς γνώσεων. Καὶ ἡ διαπίστωση αὐτὴ δὲν μᾶς συνετίζει ὥστε, νὰ σταματήσουμε ὁ καθήφορος καὶ ἡ παρακμή.

Εὐτυχῶς ποὺ μία μεγάλη μερίδα Καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων μας, διακηρύσσουν τὴν ἀναγκαιότητα τῶν προτεινομένων ἀλλαγῶν καὶ τονίζουν τὸ ἐπεῖγον τῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσως.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς Γεωπονικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

πληθυσμῶν καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἐρήμωσις Πόντου, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ ἡ καταστροφὴ ὀλοκλήρου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἐσδέσθη ἡ Ἐκκλησία Τραπεζούντος καὶ ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις».

Καὶ στὴν ἐποχὴ μας Μεγάλες Δυνάμεις

τῆς Δύσεως παραθεωροῦν τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια γιὰ τὸ σκοτεινὸ παρελθὸν τῆς Τουρκίας καὶ εἰς «ἀνταμειδὴν;» αὐτῆς ὑποστηρίζουν αὐτὴν νὰ γίνει μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, τὴν ὁποία ἀπαρτίζουν ἀμύγῳς εὐρωπαϊκὰ κράτη μὲ ὀπωδῆποτε χριστιανικὴ κληρονομία.

Β.Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ FORUM ΓΙΑ ΤΟ INTERNET

Το 1^ο Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Διακυβέρνηση του Διαδικτύου διεξήχθη, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, στην Αθήνα από το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών, από 30 Οκτωβρίου έως και 2 Νοεμβρίου. Ήταν μια μοναδική ευκαιρία να συναντηθούν και να ανταλλάξουν χρήσιμες απόψεις για αυτή την επαναστατική νέα τεχνολογία επιστήμονες από όλο τον κόσμο.

Θέμα του Φόρουμ ήταν «Διακυβέρνηση του Διαδικτύου για την Ανάπτυξη» και βασικός στόχος να αξιοποιηθούν στο έπακρο και προς όφελος όλων των ανθρώπων οι εκπληκτικές δυνατότητες, που προσφέρει αυτό το σύγχρονο μέσο, με την παγκόσμια ελεύθερη διακίνηση της πληροφορίας.

Το Διαδίκτυο είναι πλέον οικουμενικό μέσο επικοινωνίας, διαθέσιμο σε όλους, με 100 εκατομμύρια δικτυακούς τόπους! Το μέγιστο ερώτημα που βασανίζει κυβερνήσεις, επιστήμονες και επιχειρήσεις ανά τον κόσμο είναι το πώς θα διακυβερνηθεί το Διαδίκτυο. Και είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι αυτός ο παγκόσμιος προβληματισμός ξεκίνησε από την Αθήνα.

Παράλληλα, στο Φόρουμ επισημάνθηκε ότι η προσέγγιση της Διακυβέρνησης του Διαδικτύου πρέπει να μην αποκλείει κανένα άνθρωπο, να ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα και τις προκλήσεις και να συνεχίσει να υποστηρίζει ένα περιβάλλον που προάγει τις καινοτομίες, τον ανταγωνισμό και τις επενδύσεις.

Στά συμπεράσματα του Φόρουμ υπογραμμίστηκε η ανάγκη της διασφάλισης τόσο της ελευθερίας έκφρασης στο Διαδίκτυο, αλλά παράλληλα και η θέσπιση αρχών και κανόνων που θα εξασφαλίζουν την ασφάλεια

και την προστασία των χρηστών του Διαδικτύου. Αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να παρακολουθείται και να αναβαθμίζεται τακτικά, γιατί η φύση του Διαδικτύου είναι εξαιρετικά δυναμική και μεταβάλλεται συνεχώς.

Ιδιαίτερα συζητήθηκε στο Φόρουμ η γλωσσική, πολιτιστική και τεχνολογική ποιότητα του Διαδικτύου. Εκτιμήθηκε μάλιστα ότι η πολυγλωσσία μπορεί να αναπτυχθεί στο Διαδίκτυο και να ενισχύσει και να διαδώσει τις τοπικές παραδόσεις και τους πολιτισμούς όλου του κόσμου, αρκεί όλοι οι άνθρωποι να έχουν πρόσβαση, γεγονός που δεν συμβαίνει σήμερα σε έκτακτο βαθμό.

Στά θέματα ασφαλείας του Διαδικτύου επισημάνθηκε ότι διαστάσεις επιδημίας παίρνουν χρόνο με το χρόνο οι ποικίλες μορφές ηλεκτρονικής απάτης, που μπορούν άνετα να καταστρέψουν από μια άθωα παιδική ψυχή έως και ένα οικογενειακό προϋπολογισμό.

Πληθαίνουν δυστυχώς παγκοσμίως, αλλά και στη χώρα μας, οι κίνδυνοι που μπορούν να επηρεάσουν και να τραυματίσουν ανεπανόρθωτα τους νεαρούς χρήστες του Διαδικτύου, όταν μπλέξουν στα δίχτυα πάσης φύσεως ηλεκτρονικών λύκων, οι οποίοι με καταπληκτική μαεστρία και εξαιρετικά δολώματα επιδιώκουν να ικανοποιήσουν κάθε παράνομο και άνομολόγητο στόχο τους με βορά άνυποψίαστα παιδιά.

Ίδιως, η άμευθειας μετάδοση έγκλημάτων, τρομοκρατικών κτυπημάτων, σεξουαλικών επιθέσεων, καθώς και τα περιστατικά παιδεραστίας και παιδικής πορνογραφίας τείνουν δυστυχώς να άμαυρώσουν την μεγάλη αξία του Διαδικτύου για την ανθρωπότητα, και δημιουργούν μιά νέα μορφή έγκληματος, ή όποια δεν αντιμετωπίζεται με επιτυχία μέχρι σήμερα.

Μάλιστα, ο Βρετανός δημιουργός του βασικού λογισμικού που χρησιμοποιεί σήμερα το Διαδίκτυο, ο σερ Τιμ Μπέρνερς - Λη εξέφρασε τις προσωπικές του ανησυχίες για τις αλλαγές που επιφέρει το Διαδίκτυο σε μια παγκόσμια κοινωνία που μεταμορφώνεται ραγδαία. Σε συνέντευξή του στο *BBC* ο Λη δήλωσε ότι φοβάται ότι ο Παγκόσμιος Ίστος κινδυνεύει να κυριαρχηθεί από αντιδημοκρατικές τάσεις και παραπληροφόρηση, που μπορούν να καταστρέψουν ανθρώπους.

Ο Βρετανός επιστήμονας ανακοίνωσε τη δημιουργία ενός νέου επιστημονικού κλάδου, της επιστήμης του Παγκοσμίου Ίστού, μία συνεργασία του διεθνούς φήμης Τεχνολογικού Ίνστιτούτου της Μασαχουσέτης των ΗΠΑ (MIT) και του Πανεπιστημίου του Σάουθαμπτον, με στόχο την προσαρμογή της διεθνούς κοινότητας.

Το επόμενο Παγκόσμιο Φόρουμ για το Διαδίκτυο θα διεξαχθεί το Νοέμβριο του 2007 στη Βραζιλία και τα επόμενα δύο έτη στην Ινδία, που είναι ήδη πρωτοπόρος στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, και στην Αίγυπτο.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

«Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΘΑ ΣΩΣΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΙΑ

Τα κρούσματα βίας και μάλιστα εντός σχολικών χώρων από ανήλικους, έγιναν πρωτοσέλιδα τις προηγούμενες εβδομάδες. Κάποιοι τηλεοπτικοί σταθμοί, ύποκριτικώς και ιδιοτελώς, προέβαλλαν βιντεοσκοπημένες σκηνές με πράξεις βίας και σεξουαλικότητας μαθητών. Ο θεατής και ο αναγνώστης έμεινε με την εντύπωση ότι παρόμοια γεγονότα αποτελούν πλέον καθημερινότητα για τα παιδιά των σχολείων της χώρας μας, κάτι το οποίο δεβαίως δεν ισχύει στον βαθμό, τον οποίο υποστηρίζουν οι εκδούσιοι και ακούσιοι διαφημιστές αυτών των περιπτώσεων.

Ένας από τους παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην εξάπλωση και αύξηση των φαινομένων βίας, είναι και η διά πολλών

τρόπων προβολής της. Η βία προβάλλεται κατά κόρον πρώτον από την τηλεόραση. Τα διακριτικά σημάδια χαρακτηρισμού των διαφόρων εκπομπών ούτε αντικειμενικά είναι (άφου η ίδια ταινία στον μὲν ἕνα σταθμὸ χαρακτηρίζεται ὡς κατάλληλη καὶ στον ἄλλο ὡς ἀπαιτούσα τὴν γονικὴ συναίνεση), οὔτε ἀποτρέπουν τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν θέασί τους, ἀφου εἶναι παρατηρημένο ὅτι τὰ περισσότερα παιδιά βλέπουν τηλεόραση στὸ δωμάτιό τους ἢ ἀπουσία τῶν γονέων τους· συνεπῶς οὐδεμία προφύλαξις ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὴν προβαλλομένη βία τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν.

Ἡ βία προβάλλεται ἐπίσης καὶ μάλιστα ἡρωοποιεῖται καὶ ἐξιδανικεύεται καὶ σὲ πολλές κινηματογραφικὲς ταινίες. «Υψηλὴ ἀδρεναλίνη καὶ ἀκραία βία πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια» τιλοφορεῖται ρεπορτάζ γιὰ μίαν νέα ταινία τοῦ κινηματογράφου. Σὲ αὐτὸ διαβάζομε γιὰ τὴν περιπέτεια «ἐκτὸς ὁρίων» ὅτι ὁ ἦρωας τῆς ταινίας «κατακρεουργεῖ ὅποιον ἀντίπαλο βρεθεῖ στὸν δρόμο του. Ἡ ἀκραία βία, ὁ ἀπροκάλυπτος κυνισμὸς, ἡ παντελής ἀπουσία κωδίκων ἠθικῆς καὶ ὁ σεξισμὸς συνθέτουν τὴν ὑπερδύναμη ἐνὸς ἐπίπεδου χαρακτηρισῆρα ἱκανοῦ μόνο γιὰ δράση... Οἱ εἰκόνες του ἀκολουθοῦν καταιγιστικὸ ρυθμὸ καὶ μεταφέρουν στὸ νεανικὸ κοινὸ τῶν μούλτιπλεξ τὸ μήνυμα “ζῆσε ἔντονα, ἐδῶ καὶ τώρα”» (Καθημερινὴ 15.10.2006).

Ἀκόμη χειρότερες μορφές βίας ὑπάρχουν σὲ κάποια βιντεοπαιχνίδια. Τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν μικρὴ τους ἡλικία, μέσῳ αὐτῶν τῶν παιχνιδιῶν ἐθίζονται στὴν βία καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν χωρὶς νὰ πολυσκεφθοῦν τὶς συνέπειες καὶ παρενέργειές της στὴν καθημερινή τους ζωή.

Ἡ ἐξοικείωσις μὲ τὴν βία καὶ ἡ ἀδιαφορία γι' αὐτὴν τὴν ἀναπαράγει. Ὅλοσὲν καὶ συχνότερα βλέπομε οἱ διαφωνίες ἀντιλήψεων καὶ ἀπόψεων νὰ καταλήγουν στὴν χρῆσι βίας καὶ σὲ συγκρούσεις. Οἱ νεώτερες γενιές μεγαλώνουν σὲ μεγαλυπόλειες, σὲ ὅποιες ἡ γένεσις συναισθημάτων καὶ πράξεων βίας εἶναι περισσότερο εὐκόλος. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ δὲν μαθαίνουν νὰ διαχειρίζονται τὶς

συγκρούσεις με ήπια μέσα και με διάλογο· οι χειροδικίες και οι βιαιοπραγίες καθίστανται φυσιολογικές εκδηλώσεις για πολλούς εφήβους και νέους.

Ἡ ἀντιμετώπιση τῆς προβαλλομένης - διαφημιζομένης βίας χρειάζεται συστηματική ἐργασία. Ἐάν πράγματι εἴμαστε κατὰ τῆς καταστροφικῆς βίας πρέπει πρῶτα νὰ μάθουμε νὰ διοχετεύουμε τὴν ζωτικὴ δύναμη τῆς βίας σὲ δημιουργικὰ ἔργα καὶ δεύτερον νὰ προβάλλουμε τὴν υἰεΐα, τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀγιότητα καὶ ὄχι τὴν ἀρρώστια, τὴν διαστροφή καὶ τὴν καταστροφή. "Ὅσο ἐπηρεάζει ἡ προβολὴ τῆς βίας, ἄλλο τόσο θὰ ἐπηρεάσει καὶ ἡ προβολὴ τῆς υἰεΐας, τῆς δημιουργικότητος, τῆς χαρᾶς, τῆς ὁμορφιάς. Ὁ μεγάλος ρῶσος λογοτέχνης Φιοντόρ Ντοστογιέφσκυ ἔγραφε ὅτι «ἡ ὁμορφιά θὰ σώσει τὸν κόσμον». Σὲ μιὰ ἐποχὴ, ἡ ὁποία ἀφιερώνει χρόνο, χρῆμα καὶ ἐνδιαφέρον σὲ κάθε τι τὸ ἀρρωστο καὶ τὸ διεστραμμένο, τὸ χρέος τῶν φωτισμέ-

νων καὶ υἰγῶς σκεπτομένων ἀνθρώπων καὶ πολὺ περισσότερο τῶν πιστῶν χριστιανῶν εἶναι νὰ προβάλλουν τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀγιότητα, τὴν υἰγὴ βία, ἡ ὁποία παράγει καρποὺς ἀρετῆς, δημιουργεῖ καὶ σώζει, μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι τὸ φῶς εἶναι ἰσχυρότερο τοῦ σκότους καὶ ὅτι ἡ ὁμορφιά ἐμπνέει περισσότερο ἀπὸ τὴν ὠμὴ βία καὶ τὴν κακία. Ἡ ἀγάπη, σταυρουμένη, νικᾷ τὴν βία καὶ τὴν ἀδικία! Βεβαίως, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε καὶ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου μας, συμφῶνως πρὸς τὰ ὅποια «αὕτη δέ ἐστὶν ἡ κρίσις ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῆ αὐτοῦ τὰ ἔργα ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα» (Ἰω. 3: 19 - 21).

ΙΩ. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

«ΣΠΗΛΑΙΩ ΗΡΑΣΘΗΣ;»

(Ρωμανὸς Μελωδὸς)

*Τί Σ' ἔκανε τὸν Οὐρανὸ ν' ἀφήσεις
Καὶ «λαθὼν ἐτέχθης ὑπὸ τὸ σπήλαιον»;
Ἀγάπες, τάχα, τὴν ἔρημη, ψυχρὴ σπηλιὰ
τόπο νὰ γεννηθῆς μεσ' τὴ νυκτιά;*

*Κι ὅμως αὐτὴ τὴ νύκτα τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τὴ νοτιῆ αὐγὴ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτὸς
ἔφερε στὶς καρδιῆς μυριάδων πού περίμεναν
τὸ λυτρωμὸ στῆς ἐξορίας τὸν ἀφιλόξενο σταθμό.*

*Ἦρθες λοιπὸν τῆς Δικαιοσύνης Ἥλιε Νοτιῆ
Καὶ θέρμανες καρδιῆς πούχαν πετρώσει
Στῆς κρύας νύκτας τὸ μακρόσυρτο ταξίδι,
βρίσκοντας πάλι τῆς φιλόξενης Φάτνης τὴ γαλήνη.*

*Δοξάστε πιά μ' ἀγγέλους καὶ ποιμένες τὸ νιογέννητο Χριστὸ
Σεῖς ὅλοι αὐτῆς τῆς γῆς κατατρεγμένοι
Καὶ νοιώστε στὶς καρδιῆς σας πού ξαναγεννιῶνται
Τὸ φῶς καὶ τὴ χαρὰ μαζί μὲ τὴν εἰρήνη πού Κεῖνος σ' ὅλους φέρνει.*

Ι.Γ.Κ.

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἓνα γεγονὸς χαρούμενο καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν εἶναι ἐορταστικὴ γιὰ ὅλους τοὺς χριστιανούς. Μιὰ ἀτμόσφαιρα ὄχι καταναλωτικὴ καὶ ὑλιστικὴ ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὶς τηλεοράσεις, τὰ ραδιόφωνα καὶ τὰ περιοδικά, ἢ ὅποια οὐδεμία σχέση ἔχει μὲ τὸ ἀληθινὸ μήνυμα τῶν Χριστουγέννων. Ἄλλὰ μιὰ ἐορταστικὴ ἀτμόσφαιρα καθαρὰ πνευματικὴ: δηλαδή, ψυχικῆς ἀνατάσεως καὶ πνευματικῆς ἐλπίδας πού μᾶς χαρίζει μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του ὁ Κύριος μας, Ἰησοῦς Χριστός!

Αὐτὴ ἡ πνευματικὰ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα ἐμπνέει πλῆθος χριστιανῶν πού ἐκφράζουν μὲ δοξολογίες τὴν χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη τους στὸν Θεό.

Ἔτσι, ἀπὸ τοὺς μεγάλους Ὑμνογράφους τῆς Ἐκκλησίας μας, τοὺς λογοτέχνες καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὲς πού ἔμνησαν μὲ τρόπο μοναδικὸ τὸ μέγα αὐτὸ θαῦμα, καὶ ἀπὸ τοὺς μελωδοὺς πού «ἐντυσαν» μὲ τὸν ὑπέροχο μανδύα τῆς μουσικῆς τὴ δική τους δοξολογία, μέχρι τοὺς ζωγράφους οἱ ὅποιοι μὲ τὸν χρωστήρα τους ἱστοροῦσαν σὲ τοίχους, σὲ ξύλο ἢ σὲ καμβά τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ μήνυμα τῶν Χριστουγέννων, συνεχίζει δυὸ χιλιάδες χρόνια τώρα, νὰ ἐμπνέει καὶ νὰ καθοδηγεῖ. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ τρόποι ἐκφρασεως, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, συνθέτουν μιὰ ἁρμονικὴ καὶ πολύμορφη δοξολογία πού ἀναπέμπει τὸ σύνολο τῶν πιστῶν χριστιανῶν πρὸς τὸν Οὐρανό.

Ἡ μουσικὴ τῶν Χριστουγέννων, κατέχει πρωτεύουσα θέση στὴν πνευματικὴ ἐορταστικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ μποροῦμε νὰ τὴ χωρίσουμε σὲ τρεῖς βασικὲς κατηγορίες: τὴν λειτουργικὴ μουσικὴ, ἢ ὅποια ἔχει θέση

μέσα στὶς Ἀκολουθίες τῶν Χριστουγέννων, τὴν θρησκευτικὴ μουσικὴ, ἢ ὅποια ἔχει καθαρὰ θρησκευτικὸ περιεχόμενο ἀλλὰ ὄχι λειτουργικὸ, καὶ τὴν λαϊκὴ μουσικὴ, ἢ ὅποια ἔχει κοσμικὸ χαρακτήρα, ὅπως εἶναι τὰ Χριστουγεννιάτικα τραγούδια καὶ καλάντα.

Στὸ τεῦχος αὐτὸ θ' ἀναφερθοῦμε σὲ 2 κορυφαίους ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὅποιοι ἔχουν καὶ τὸν τιμητικὸ τίτλο «Μελωδοί». Θὰ ξεκινήσουμε μὲ τὸν ἀξεπέραστο γίγαντα τῆς Χριστιανικῆς Ὑμνογραφίας, τὸν Ρωμανὸ τὸν Μελωδὸ.

Στὴν ἐποχὴ του ἀναφέρονται περὶ τοὺς 300 μελωδοὺς, δηλαδή θὰ λέγαμε μὲ σημερινούς ὄρους αὐτοὺς πού συνδράζουν τὸ ποιητικὸ καὶ τὸ συνθετικὸ χάρισμα. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ξεχώρισε ὁ Ἅγιος Ρωμανὸς καὶ δίκαια χαρακτηρίστηκε ὡς «Πίνδαρος» τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ «Δάντης» τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος. Γεννήθηκε στὴν Ἐμεσσα τῆς Συρίας καὶ ἤγκασε περὶ τὸ 496 ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Πρίντου. Ἀπὸ τὴ Συρία ἦλθε στὴν Κωνσταντινούπολη, στὸ Μοναστήρι τῆς Θεοτόκου τὸ λεγόμενο τοῦ «Κύρου». Ἐξῆσε ὅπως φαίνεται καὶ στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ ὄνομά του συνδέεται κυρίως, μ' ἓνα καταπληκτικὸ μουσικοποιητικὸ εἶδος, τὸ Κοντάκιο. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ρωμανοῦ ἡ ἀνάγνωση τῶν βίων τῶν Ἁγίων ἀποτελοῦσε μέρος τῆς γενικῆς ἱεραουργίας. Ἡ ἀντικατάσταση τους στὸν 6^ο αἰῶνα ἀπὸ τὰ Κοντάκια συνέτεινε στὸ νὰ γίνουν μουσικότερες οἱ Ἀκολουθίες, ἀφοῦ τὸ Κοντάκιο εἶναι μουσικοποιημένο εἶδος καὶ μάλιστα μὲ μεγάλη ἔκταση. Ἄς τὸ δοῦμε κάπως πιὸ διεξοδικά.

Τὸ Κοντάκιο, ὅπως τὸ γνωρίζουμε ἀπὸ

τὸν Ρωμανὸ καὶ τοὺς ἄλλους Κοντακαριογράφους, εἶναι ἓνα πολύστροφο ποίημα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 16 ὡς 33 στροφές. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς στροφές ἡ πρώτη προοιμιάζει τὸν ὕμνο, γι' αὐτὸ λέγεται προοίμιο ἢ κουκούλιο καὶ ἔχει δικό της μέτρο καὶ μουσικοσκοπὸ. Οἱ ὑπόλοιπες, ὅσες κι ἂν εἶναι, ἔχουν τὸ ἴδιο μέτρο καὶ σκοπὸ καὶ ὀνομάζονται Οἴκοι.

Συνέθεσε πάνω ἀπὸ 1000 Κοντάκια μετὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται: «Ἡ Παρθένος σήμερον», «Ἐλεφάνης σήμερον», «Τὰ ἄνω ζητῶν», «Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως», κ. ἄ. Ἐνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα του ἔργα εἶναι τὸ Κοντάκιο τῶν Χριστουγέννων, τὸ ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία Μάρκου τοῦ Ἐφέσου ἦταν τὸ πρῶτο Κοντάκιο ποὺ συνέθεσε καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Ρωμανὸς τὸ ἔψαλλε ἀπὸ ἄμβωνος «θαυμαζόντων πάντων τῶν εὐσεβῶν».

Τὸ χάρισμα ὅμως τῶν κοντακίων τὸ ἔλαβε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο δι' ἐνυπνίου τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ἀμέσως σηκώθηκε καὶ ἐδόξαζε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Θεό. Ἀργότερα, στὴν Ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων ἀνέδηκε στὸν ἄμβωνα καὶ ἔψαλλε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει». Τὸ Κοντάκιο αὐτὸ ψαλλόταν ὀλόκληρο, ὡς τὸν 12^ο αἰῶνα στὰ ἀνάκτορα τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κατὰ τὰ ἐπίσημα δεῖπνα, ποὺ δίνονταν τὸ δωδεκαήμερο, δηλαδὴ μεταξύ Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων.

Ὀλόκληρο τὸ Κοντάκιο τῶν Χριστουγέννων τὸ ὁποῖο εἶναι σὲ ἦχο Γ' καὶ κατὰ τοὺς μελετητὲς δὲν ἔχει ἀλλάξει μελωδία ἀπὸ τότε -ἔτσι, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους ὕμνους τῆς ἐκκλησίας μας ποὺ δὲν ἔχουν ὑποστῆ καθόλου ἀλλαγές ὡς πρὸς τὴν μελωδία τους- ἀποτελεῖται ἀπὸ 1 Προοίμιο καὶ 24 Οἴκους, ποὺ σχηματίζουν τὴν ἀκροστιχίδα: «Τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὁ Ὑμνος». Ἡ θεματικὴ του ἀνάπτυξη εἶναι καταπληκτικὴ. Μὲ μιὰ πληρότητα ἐκ-

πληκτικὴ καὶ ἐνάργεια μοναδικὴ παρελαύνουν εἰκόνες, γεγονότα καὶ καταστάσεις ποὺ συνδέονται μὲ τὸ γεγονὸς τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ: Τὸ βρέφος, ἡ Παναγία, οἱ Ἄγγελοι, οἱ Ποιμένες, οἱ Μάγοι, κι ὅλοι γύρω ἀπὸ τὸν τόπο, ὅπου ξετυλίγεται τὸ Θεῖο γεγονός: τὸ σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ. Κι ὅλα ἔχουν τὴ συμμετοχὴ τους. Τὰ ἔμψυχα προσωποποιοῦνται καὶ παρουσιάζονται δρῶντα καὶ τὰ ἄψυχα δείχνουν σὰν νὰ αἰσθάνονται.

Ἀναλυτικότερα:

Τὸ Προοίμιο ξεκινᾷ μὲ τοὺς γνωστοὺς στίχους «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει».

Στὸν 1^ο οἶκο δείχεται ὁ ρόλος τῆς Βηθλεέμ

στὸν 2^ο καὶ 3^ο ὁ διάλογος τῆς Παναγίας καὶ τοῦ βρέφους

στὸν 4^ο ἐμφανίζονται οἱ Μάγοι

στὸν 5^ο ὁ Ἀστέρης

στὸν 6^ο καὶ 7^ο γίνεται πάλι διάλογος τῆς Παναγίας καὶ τοῦ βρέφους

στὸν 8^ο ὁμιλία τοῦ Χριστοῦ

στὸν 9^ο καὶ 10^ο ἐκδηλώνεται ἡ ἐκπληξη τῶν Μάγων

στὸν 11^ο καὶ 12^ο εἶναι ἡ ἀπάντηση τῆς Παναγίας στοὺς Μάγους

στὸν 13^ο, 14^ο καὶ 15^ο ἡ ἀπάντηση τῶν Μάγων ἀπὸ ποῦ προέρχονται

στὸν 16^ο ἡ ἐρώτηση τῆς Παναγίας καὶ ἡ ἀπάντηση τῶν Μάγων

στὸν 17^ο πάλι τὸ ἴδιο

στὸν 18^ο καὶ 19^ο συνεχίζεται ἡ ἀπόκριση τῶν Μάγων

στὸν 20^ο ἡ διήγηση τοῦ ὕμνογράφου σχετικὰ μὲ τὴν παραπάνω συνομιλία

στὸν 21^ο ἡ προσφορὰ τῶν δώρων τῶν Μάγων στὸν Χριστὸ

τέλος, στὸν 22^ο, 23^ο καὶ 24^ο οἶκο ἡ Παναγία παρακαλεῖ τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἅγιος Ρωμανὸς συνέθεσε ἐπίσης καὶ τὰ ὑπέροχα αὐτόμελα προσόμια στιχηρὰ σὲ πλάγιο τοῦ Β': «Αἱ ἀγγελικαὶ προπορεύεσθαι δυνάμεις» (ποὺ ψάλλονταν κατὰ τὰ

προεόρτια τῶν Χριστουγέννων).

Ἀναφέρεται στὴ «Νέα Φόρμιγγα» τοῦ 1921, ὅτι τὸ *Dies Irae* τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἔχει ὡς πρότυπο τὸν ὕμνο τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ «Ὅταν ἔλθῃς ὁ Θεὸς ἐπὶ γῆς μετὰ δόξης». Ὁ Ἅγιος Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς κοιμήθηκε περὶ τὸ 560 καὶ ἐτάφη στὴν Μονὴ τῆς Θεοτόκου.

Θὰ συνεχίσουμε μ' ἓναν ἄλλο ἅγιο ἐπονομαζόμενον κι αὐτὸν Μελωδὸ, τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Μελωδὸ, ἐπίσκοπο Μαΐουμα (ἡ περιοχή αὐτὴ θρῖσκεται κοντὰ στὴ Γάζα) καὶ διαπρεπὴ ἀσματογράφο τοῦ 8^{ου} αἰώνα. Ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη μορφή γιὰ τὴν ὕμνογραφία καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Γεννήθηκε περὶ τὸ 685 καὶ ἦταν ὄρφανὸ καὶ ἄπορο παιδί ὅταν υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὸν Σέργιο Μανσοῦρ, τὸν πατέρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ. Ἐτοῖ τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσει τὰ μαθήματα τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Ξένου (ἢ «Ἰκέτη»), σπουδάζοντας πλαῖι - πλαῖι μὲ τὸν «μεγάλου φωστήρα τῆς Δαμασκουῦ». Πρὶν ἀπὸ τὸ 736, μόνασε μὲ τὸν ἀδελφὸ του στὸν περιήρημο Ἅγιο Σάββα τῶν Ἱεροσολύμων, μελετώντας μαζί του στὴν πλούσια βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς. Τὸ 743 πῆγε ὡς ἐπίσκοπος στὸ Μαΐουμα τῆς Φοινίκης, ὅπου καὶ ἐκοιμήθη περὶ τὸ 752.

Ἡ Σοῦδα -βυζαντινὸ λεξικὸ ποὺ ἐγράφη στὸ τέλος τοῦ 10ου αἰώνα- τὸν ὀνομάζει «εὐφρέστατο καὶ πνέοντα μουσικὴν ὅλως τὴν ἐναρμόνιον». Συνέθεσε «τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ νῦν ψαλλομένους ἀσματικούς κανόνες, ἄλλους τε, καὶ εἰς τὰς Δεσποτικὰς ἑορτάς, ἐν οἷς καὶ ρήσεις καὶ λέξεις καὶ ἔννοιαι τῶν θείων Γραφῶν διαλάμπουσι, καὶ Θεολογίας ἀκριβεῖα θεσμοδεῖ ἢ τοῦ μέλους ἡδύτης καὶ τῆς εὐλογητικῆς ἢ χάρις, γλυκυτέρα μέλιτος». Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἐγραψε πολλοὺς κανόνες (ὅπως τὸ

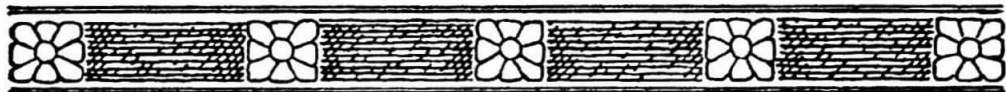
«Σταυρὸν χαράξας Μωϋσῆς», «Κύματι θαλάσσης», κ. ἄ.), καθὼς καὶ πολλὰ τροπάρια. Μεταξὺ τῶν πανηγυρικῶν κανόνων του, περίοπτη θέση κατέχει ἐκεῖνος στὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ 1^ο τροπάριο, σὲ ἦχο Α' τὸ «Χριστὸς Γεννᾶται δοξάσατε» εἶναι ἡ ἀρχὴ πανηγυρικοῦ λόγου τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ (τὸν ὁποῖον θαύμαζε καὶ ἐμμεῖτο). Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτο τροπάριο τῆς α' ὠδῆς «Ρεύσαντα ἐκ παραβάσεως Θεοῦ τὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον» εἶναι σαφῶς ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο λόγο τοῦ Γρηγορίου. Ἐπίσης ὁ εἰρμὸς τῆς θ' ὠδῆς «Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον βλέπω».

Εἶναι γεγονός πὼς ὁ κανόνας τῶν Χριστουγέννων εἶναι λαμπρὴ ποιητικὴ καὶ μουσικὴ δημιουργία μὲ χρωματικὸ πλοῦτο καὶ τόνο ἐνθουσιαστικὸ καὶ δοξαστικὸ. Σημειῶναι σχετικὰ ὁ ἐγκυρος μελετητὴς Θεόδωρος Ζυδῆς: «Ἡ ἀπειροελάχιστη λέξις μεγαλῶναι στὸν ὕμνο, γιὰ νὰ τραγουδίσει τὸ ἀπειρομέγεθες γεγονός. Ἐπίλεκτη ἢ ψυχὴ τοῦ ὕμνογράφου δὲν ἀπηχεῖ μόνο τὴν προσωπικὴ του συγκίνηση, ἀλλὰ ζωγραφίζει συναισθήματα, ποὺ ἔχουν ἀπήχηση σὲ κάθε γύρω του ψυχὴ, ποὺ ζοῦσε τότε ὅπως αὐτὸς κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ ἀπαράγραπτου κύρους τῆς θρησκείας».

Ἀπὸ μουσικῆς πλευρᾶς οἱ κανόνες τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ εἶναι μελισμένοι μόνο στοὺς 7 ἦχους (δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ὁ πλάγιος τοῦ Α'). Ἐδῶ ἀπλά, ν' ἀναφέρουμε πὼς οἱ ἦχοι στὴ Βυζαντινὴ μουσικὴ σημαίνουν «ὠδικὴ κλίμακα» καὶ χρησιμοποιοῦνται 8 παρόμοιοι ἦχοι - ὠδικῆς κλίμακες: 4 κύριοι καὶ 4 πλάγιοι.

Τέλος ἂς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς μαζί πιθανόν μὲ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνὸ συνέταξαν τὴν «Γραμματικὴ τῆς μουσικῆς» (ἴσως καὶ τὴν Ὀκτώηχο).

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Στὸ Περιοδικὸ «Ἱατρικὴ τοῦ σήμερα» (*GlaxoSmithKline*, 2006, τεύχος 43, σελ. 3 - 11) δημοσιεύθηκε ἓνα πολὺ ἀξιόλογο ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο: «Κρίση στὸ Ἱπποκρατικὸ λειτούργημα».

Τὸ ἄρθρο εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν ἐνδοκρινολόγο γιατρὸ κ. Φώτη Παυλάτο - προσωπικότητα γνωστὴ στὴν ἱατρικὴ κοινότητα. Γιατρὸς μὲ κῦρος ἐπιστημονικὸ, ἱατρικὸ ἦθος, γιατρὸς μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ δεοντολογικὰς εὐαισθησίες.

Διάβασα τὸ ἄρθρο μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ θάθελα νὰ κάνω τοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων» (ὑγειονομικοὺς καὶ μὴ) μέτοχους κάποιων ἀπόψεων τοῦ κ. Παυλάτου.

Ὅσα ὁ κ. Παυλάτος γράφει, μοῦ θύμωσαν τὶς Ἱπποκρατικοχριστιανικὰς θέσεις, τὶς ὁποῖες, ἀπὸ τὸ 1946, παρακολουθῶ στὸ Περιοδικό σας. Ἡ «Ἱατρικὴ τοῦ Προσώπου» (*Medécine de la Personne*), ποὺ οἱ «Ἀκτίνες» παρουσιάζουν, χρόνια τώρα, (*P. Tournier, R. Biot, R. Siebec, T. Bonvet, M. Γερουλᾶνος, Γ. Μερζίκας, Γ. Δαΐκος, Δ. Χαροκόπος, Ἀ. Ἀσπιώτης, Ἀ. Καραντώνης, Σ. Χατζηδάκης, Ἀ. Περίδης, Δ. Ὁραιοπούλος, Ἀ. Ἀβραμίδης, κ. ἄ.*) εἶναι αὐτὴ ἡ βαθεῖα ἀνθρώπινη ἱατρικὴ, στὴν ὁποία, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ κ. Παυλάτος, «γὰ πολλοὺς γιατροὺς ἡ σχέση γιατροῦ - ἀρρώστου ἔχει θρησκευτικὰς διαστάσεις ἱερῆς ἐμπιστοσύνης».

Σκληρὴ ἢ διαπίστωση καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ κοινότητα, ὅτι ὑπάρχει κρίσις τῆς ταυτότητος τῆς ἱατρικῆς, «κρίσις στὸ Ἱπποκρατικὸ λειτούργημα», συνέπεια τῆς ἀπολυτοποιήσεως τῆς «Τεχνο - Ἱατρικῆς», τῆς ἐμπορευματοποιήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἱατρικοῦ, ἀκό-

μη καὶ αὐτῆς τῆς ἱατρικῆς γνώσεως καὶ ἐρεῦνης.

Ἀσφαλῶς ὁ γιατρὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐνήμερος τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης καὶ τεχνολογίας, ἀλλὰ ὄχι μόνο. Θὰ εἶναι, βασικῶς, «ἀληθινὸς θεραπευτὴς ψυχῆς καὶ σώματος καὶ ὁ ἀρρώστος θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὡς ἀνθρώπινο πλάσμα στὸ σύνολό του καὶ ἡ θεραπεία νὰ ἀπευθύνεται ὄχι μόνο στὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ στὸ πνεῦμα», γράφει ὁ κ. Παυλάτος. Πράγματι ὁ ἀνθρώπος εἶναι σύνολο σωματικῶν καὶ πνευματικῶν κυττᾶτων.

«Πρέπει, λέει ὁ κ. Παυλάτος, νὰ ὀρίσουμε ἐκ νέου τὴν «Ἱαση» ὡς «Τέχνη», ὅπως τὴν καθόρισε ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὄχι ὡς μία ἐφαρμοσμένη ἐπιστημονικὰ μεθοδολογία, ὅπου ὁ συγκεκριμένος ἀρρώστος, ὡς ἄτομο, ὡς ἀνθρώπινο πλάσμα, ἐξαφανίζεται τελείως». Καὶ συμπληρώνει, ὅτι χρειάζεται «θεραπεία» τοῦ Συνδρόμου Ἱπποκρατικῆς Ἀνεπαρκειᾶς.

Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ πῶ, νὰ μὴν εἶμαστε τελείως ἀπλησιομένοι. Ὑπάρχει πραγματικότητα ἐκπτώσεως τοῦ ἱπποκρατικοῦ λειτουργήματος, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ -ὄχι μικρὴ- ἢ μερίδα τῶν γιατρῶν ποὺ «διακονοῦν» τὸ Ἱπποκρατικὸ Λειτούργημα, ὅπως ὀρίζει τό... «Τυπικὸ» του. Ὑπάρχει ἢ μερίδα τῶν γιατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν συναίσθησις ὅτι φοροῦν... «ἄσπρο ράσο» καὶ ὑπηρετοῦν ὑψηλὸ διακόνημα μὲ τὶς Ἀρχὰς τῆς Ἱατρικῆς Ἠθικῆς καὶ τῆς Ἱατρικῆς Δεοντολογίας.

Τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Παυλάτου συμπληρώνεται μὲ σύγχρονη βιβλιογραφία (38 κείμενα) Ἑλλήνων καὶ Ξένων συγγραφέων, εὐαισθητοποιημένων ἐπάνω στὸ θέμα τῆς ἀσκήσεως τῆς Ἱατρικῆς.

Ὁ κ. Παυλάτος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ποιη-

της με πολύ αισθαντικό στίχο, κλείνει το άρθρο με ποίημά του, το οποίο απευθύνεται σε γιατρούς νέους. Παραθέτω τη πρώτη στροφή: «Τή δάδα πού παίρνεις σήμερα στα χέρια σου / άσβεστη ψηλά να την κρατάς / είναι το σύμβολο της γνώσης κι' οδηγός είναι μαζί το πνεύμα και το φως».

Η Ίατρική πρέπει να είναι «φιλανθρωπίας έπιτήδευμα» (Μ. Βασιλείος), πρέπει να είναι «μια βαθειά ανθρώπινη έπιστήμη» (Ρ. Tournier).

Με έξαιρετική τιμή
Δρ. ΜΙΧ. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ
Καρδιολόγος

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΦΑΤΝΗ

Άγαπητές «Ακτίνες»

Τά τελευταία χρόνια γινόμαστε μάρτυρες μιάς πρωτοφανούς αναστατώσεως και αναταραχής της ανθρωπότητας. Πόλεμοι, προσφυγιά, έσωτερικές έπαναστάσεις σε διάφορες χώρες. Και στις «ειρηνεύουσες» χώρες τά εγκλήματα, τά ναρκωτικά, ό αλκοολισμός, τά πάθη και τά μίσση, ή καταπάτηση τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους δυνατούς εις βάρος τών οικονομικά και κοινωνικά αδυνάτων. Η πείνα, ή φτώχεια, οι ασθένειες πού μαστίζουν τις φτωχές χώρες του τρίτου κόσμου. Όλα αυτά συνθέτουν τη σημερινή εικόνα της ανθρωπότητας.

Όλοι φωνάζουν υπέρ της ειρήνης. Όλοι έμφανίζονται ως ύποστηρικτές της. Συνεχώς φυτρώνουν τά «κινήματα ειρήνης».

Όμως ή ειρήνη είναι δώρο Θεού προς τόν άνθρωπο και επικρατεί στο έσωτερικό του ανθρώπου. Μόνον όταν έχεις έσωτερική ειρήνη μπορείς να έδραιώσεις πρώτα την ειρήνη στην οικογένειά σου, στο περιβάλλον σου, στη γειτονιά σου, στη δουλειά σου και συνέχεια να ακτινοβολήσει στην πόλη σου, στη χώρα σου και ό' όλόκληρη τη γη. Γιατί ή ειρήνη στη γη δέν είναι τίποτε άλλο από τη συνισταμένη της ειρήνης πού επικρατεί στις έπί μέρους χώρες. Η ειρήνη της κάθε χώρας δέν είναι τίποτε άλλο από τη συνισταμένη της ειρήνης τών πόλεων της και τών χωριών της. Και εκείνη με τη σειρά της, συνισταμένη της ειρήνης τών οικογενειών τους και τελικώς του καθενός ανθρώπου.

Άπό την άλλη μεριά ή ειρήνη δέν είναι αθύπαρκτη. Είναι συνυφασμένη με τη δικαιοσύνη, την αγάπη προς τους συνανθρώπους, τη μακροθυμία, τη χρηστότητα, την αγαθωσύνη.

Γιατί τι ειρήνη θα υπάρχει όταν οι δυνατοί άδικοϋν τους αδύναμους, όταν οι άνθρωποι αντί αγάπης μεταξύ τους αισθάνονται μίσος.

Ό δρόμος πού οδηγεί στην παγκόσμια ειρήνη, περνάει από το έσωτερικό του κάθε ανθρώπου.

Αυτή όμως ή αλλαγή πού πρέπει να συντελεστεί στον κάθε άνθρωπο, μπορεί να επιτευχθεί μόνον από Έκείνον πού γεννήθηκε πριν 2000 χρόνια, σε μια φτωχική, ταπεινή, φάτνη και πού τη γέννησή Του γιορτάζουμε αυτές τις μέρες.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί την 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Ακτίνες», οδός Καρύτην 14, 105 61 Αθήναι, Τηλ. 3235-023. Έκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Αθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ιπποκράτους 189, 114 72 Αθήναι. Τιμή τεύχους € 1,20. Έτησία συνδρομή, έσωτερικού € 12, έξωτερικού € 30. Η Έπιτροπή έπιφυλάσσει εις έαυτήν τό δικαίωμα να μη δημοσιεύη ή να συντέμνη κατά την κρίσιν της οιονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύομενα ή μη, δέν επιστρέφονται. Άναγγελία εντύπων εν γένει και διβλιοκρισία δέν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος εκδόσεως Αθήναι, Δεκέμβριος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2006

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Μελλομένης Άντωνοπούλου:** «Έως έτι καιρός», σελ. 13. **Νικ. Θ. Άρβανίτη:** Τò φώς στην ποίηση του Γ. Βερίτη, σελ. 34. **Γ. Β. Μ.:** Μιά παρωδία Δίκης, σελ. 97, «Πάντοτε χαίρετε», σελ. 138, «Δί' ήμās έπτώχευσεν», σελ. 297. **Δήμητρας Κων. Χριστοδούλου:** Οί τρείς ιεράρχες γράφουν γιά την ταπεινώση, σελ. 10.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Ν. Άρβανίτη:** Η διάσπαση του άτομου και ή σχάση του προσώπου, σελ. 219. **Εύαγγ. Θεοδώρου:** Οί αξίεις ώς θεμέλια του άνθρωπιμου και πολιτιμου, σελ. 265, 304. **Ν. Καζαμία:** Η προτεραιότητα της ασφάλειας και τὰ υποκατάστατα, σελ. 218. **Χρυσής Μανωλοπούλου-Τσέντου:** Τò πρόβλημα της υποκειμενικότητας της ήθικης, σελ. 148, 177. **Άφρ. Ραγιά:** Νοσηλευτική ψυχικης ύγείας, σελ. 142. **Κωνσταντίνου Χολέβα:** Η Βόρειος Ήπειρος και οί σύγχρονες βαλκανικές εξελίξεις, σελ. 114.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Νικ. Θ. Άρβανίτη:** Άπό την άχλή στην ξαστεριά, σελ. 77, 117. Ραψωδία στο φώς, σελ. 238, 277. **Κων. Κατσάνη:** Ορθόδοξες αδελφότητες στους κόλπους της Έκκλησίας, σελ. 124. **Άγγελικης Π. Νικολοπούλου:** Πολίτες δεύτερης κατηγορίας, σελ. 73. **Γεωργ. Άχ. Παπαδημητρίου:** Άπό τò έθνος στο κράτος, σελ. 69. Πριν 66 χρόνια προμαχώντες πατρίδος και ιδανικων, σελ. 245. **Άπ. Παπαθεοδώρου:** Δύο ήπειρώτικες επέτειοι με ευρύτερη έμβέλεια, σελ. 104. **Βασ. Σταθάκη:** Μεταξυ δύο πολέμων, σελ. 233. Η άπελευθέρωση της Κορυτσάς, σελ. 271. "Ότε ήλθε τò πλήρωμα του χρόνου, σελ. 300. **Βασ. Χαράλαμποπούλου:** Ο ύμνος της αθηναϊκης δημοκρατίας στον έπιτάφιο του Περικλή, σελ. 222.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Φιλολάου Δημητρίου:** Πολιτική και δημαγωγία, σελ.

184, 209. **π. Ηλία Μαστρογιανοπούλου:** Μερικές άναμνήσεις, σελ. 51. **Βασ. Χαράλαμποπούλου:** Η κρίση του πολιτιμου και ή υπέρβαση της, σελ. 19. Η έλευθερία της τέχνης, σελ. 156. **Λουκά Γ. Χριστοφόρου:** Πανανθρωπινες αξίεις, σελ. 1.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Ι.Α. Νικολαΐδη:** Η ποιητική δεινότητα σε ψαλμου του Δαβίδ, σελ. 310. **Ν. Τσιρώνη:** Άναδρομή σε έθνικές και πνευματικές ρίζες, σελ. 251.

ΟΔΟΠΟΡΙΚΑ: **Ν. Τσιρώνη:** Οί έθνικές και πνευματικές ρίζες, σελ. 251.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: **Πανοριμίτη:** Καινούργιος Χρόνος..., σελ. 20. Ο κόσμος της σιωπης, σελ. 56. Έρεδ Σύμβολο, σελ. 82. Μεγάλη Πέμπτη, σελ. 123. Έλλειψις πρωτοτυπίας, σελ. 157. Έργασία: Άνάγκη ή χρέος; σελ. 190. Χόμπυ, σελ. 255. Ουτίς, σελ. 255. Τηλεοπτικά, σελ. 284. Ευχές τυπικές; σελ. 315.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: **Χρήστου Γιαμβριά:** σελ. 24, 59, 85, 129, 162, 194, 228, 260, 287, 318.

ΣΤΗΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ: **Άντ. Γιαμβριά:** σελ. 29, 64, 89, 135, 147, 199, 230, 263, 292, 322.

ΣΧΟΛΙΑ: **Βασ. Σταθάκη:** Έξήντα χρόνια άπό την ίδρυση του Ο.Η.Ε., σελ. 21. Κων. Καραθεοδωρής (1873-1950), σελ. 22. Περιβαλλοντολογικές άνησυχίεις, σελ. 23. Η θρησκευτική ποίμανση της νεολαίας, σελ. 57. Τò νόημα των έορτων, σελ. 57. Τò μονοτονικό σύστημα στο γραπτό λόγο, σελ. 58. Η έθνικη επέτειος, σελ. 83. Έθνικές μνήμες, σελ. 83. Σχέσεις Πολιτείας και Έκκλησίας, σελ. 84. Πασχαλινός μήνας, σελ. 127. Η τέχνη γιά τόν άνθρωπο, σελ. 127. Γιά τò έργο

τῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων, σελ. 127. Ἰερὸν καθῆκον, σελ. 159. Ἡ ἑλληνικὴ Θράκη, σελ. 159. Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, σελ. 159. Ἐνεργειακοὶ προβληματισμοί, σελ. 191. Ἡ Τουρκία καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωσις, σελ. 191. Ἀσύστατες φήμες, σελ. 191. Πνευματικὴ θεμελίωσις τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, σελ. 226. Μέτρα στήριξης τῆς οἰκογένειας, σελ. 227. Ἑλληνοαλβανικὲς σχέσεις, σελ. 256. Ἀπὸ τὸ χάρο τῆς βιολογικῆς ἐπιστήμης, σελ. 256. Ἡ οἰκουμενικότητα τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, σελ. 257. Οἱ Τοῦρκοι προκαλοῦν καὶ πάλι, σελ. 285. Γιὰ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση, σελ. 285. Ποιότητα τῶν διαφημίσεων, σελ. 286. Πρὸ ἐξηκονταετίας, σελ. 316. Ἡ γενοκτονία τῶν Ἀρμενίων, σελ. 317. **Μ.Α.:** Μία ἀκόμη τιμητικὴ διάκριση γιὰ τὸν καθηγητὴ Κ. Ὁραϊόπουλο, σελ. 23.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: **Ἰωάννη Κ. Ἀγγελοπούλου:** Ἀπώλεια τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, σελ. 27. Ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἐπικοινωνίας, σελ. 86. Τὰ ἔνθετα τῶν ἐφημερίδων, σελ. 132. Προβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σελ. 164. Ὁ Ἰούδας ...πουλάει ὑπέροχα! σελ. 197. Ἀξιοποιήσις τῶν θετικῶν τοῦ διαδικτύου, σελ. 259. Ἡ διαχρονικότητα τῆς Βίβλου, σελ. 290. Ἡ ὁμορφιά θὰ σώσει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν βία, σελ. 320. **Μάκη Παπαγεωργίου:** Τὸ ἄγνωστο μέλλον τῶν ἐφημερίδων, σελ. 26. Τηλεοπτικὴ ἀγωγή τῶν νέων, σελ. 61. Τὸ διαδικτυο ἀλλάζει τὴ ζωὴ μας, σελ. 131. Τηλεοπτικὸς ἀναθρασμός, σελ. 164. Ἐπικοινωνία μὲ εὐθύνη, σελ. 196. Ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ἐφημερίδων, σελ. 258. Προσοχὴ στὸ Ἴντερνετ, σελ. 289. Τὸ πρῶτον παγκόσμιον φόρουμ γιὰ τὸ Ἴντερνετ, σελ. 319.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: **Νικ. Ἀρβανίτη:** Οἴηση, σελ. 198. Τρεῖς μέρες ἀκόμη..., σελ. 248. **Γ. Βερίτης:** Μικρὸ ποιητικὸ ἀνθολόγημα, σελ. 55. Χριστὸς Ἀνέστη, σελ. 122. Οἱ δοξασμένοι νεκροί, σελ. 294. **Γεωργίου Χ. Γκίτζιου:** Γιὰ σένα Βόρειο Ἡπειρο, σελ. 103. **Ι.Γ.Κ.:** Ἐὰν τολμήσω συνεισελεθεῖν, σελ. 90. Σπη-

λαῖω ἠράσθης, σελ. 321. **Πῶλ Κλωντέλ:** Ἡ νύχτα τοῦ Πάσχα, σελ. 133. **Ἐλ. Μάϊνα:** Τ' ἀσημένιο ποτήρι, σελ. 193. **Ι.Α.Νικολαΐδη:** Ἀνθρώπινα, σελ. 72. **Ἄθ. Σκαρδάση-Μαυρικᾶκη:** Πρὸς Ἐμμαούς, σελ. 166. **Δημ. Σπηλαίου:** Ἐγὼ ὁ Νεοέλληνας, σελ. 14. **Νικ. Τουτουτζᾶκη:** Ἄγια Νύχτα, σελ. 25.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ: **Γ. Ἄθω:** Κωνστ. Καραθεοδωρῆ, σελ. 134. **Χρ. Γιαμβουᾶ:** Μιά μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀπάτη, σελ. 93. **Γ.Δ. Κούβελα:** Διονύσης Πόθος, σελ. 31. Ἄϊνσταν καὶ Καραθεοδωρῆ, σελ. 95. Τὰ μελοποιημένα ποιήματα τοῦ Βερίτη, σελ. 134. **Μιχαὴλ Μουτσούλας,** σελ. 232. **Χρ. Ν. Κακούρη:** σελ. 262. **Μιχ. Μηλίγκου:** Ὁ νέος κώδικας ἀσκήσης τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος, σελ. 94, σελ. 325. **Ι. Μήτσι:** Ὁ Κ. Καραθεοδωρῆς καὶ τὸ γυμνάσιον Ψυχικοῦ, σελ. 94. **Στ. Πιυάμτη:** Ὁ δημοσιογράφος εἶναι ἱεροκλήρυξ, σελ. 32. **Ἄθ. Σπυροπούλου:** σελ. 294. **Γ. Τεγόπουλος:** Μπροστὰ στὴ Φάτνη, σελ. 326. **Ν. Ταυρώνη:** Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄνθρωπος, σελ. 31.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ: **Νικ. Καϊσέρογλου:** Ἀχιλλέας Παπακώστας, σελ. 296. **Μιχ. Μηλίγκου:** Δρόσος Γιαρμενίτης, σελ. 161. **Ἡ. Μουτσούλα:** Ἰωάννης Κωνσταντινίδης, σελ. 295.

ΜΟΡΦΑΙ: **Γ. Κοντοπούλου:** Βασίλειος Μπαρμπάνης, σελ. 249. **Ε.Ν. Μόσχου:** Γ. Βερίτης. Ἕνας Χριστιανὸς ποιητὴς, σελ. 43. **Μιχ. Μηλίγκου:** Paul Tournier, σελ. 275. **Π.Γ. Νικολοπούλου:** Ὁ Γ. Βερίτης ὡς ἐρευνητὴς, σελ. 46. **Δ. Σπηλαίου:** Ἐξομολόγησις ἑνὸς ἱερωμένου. Μνημόσυνο γιὰ τὸν π. Θεόδωρο Κωτσάκη, σελ. 91. **Νικ. Σοῦλεντάκη:** Νικόδημος ὁ πρῶτος νομικὸς Χριστιανός, σελ. 171. **Βασ. Σταθάκη:** Ὁ Blaise Pascal. Πάντοτε ἐπίκαιρος, σελ. 65. Ἰωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος, σελ. 143. Δημήτριος Κωτσάκης, σελ. 169. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης (1867-1922), σελ. 201.

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τις εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφορούν:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοί και προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τής Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ίγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Άλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

***

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ

ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η γέννηση και ή εξέλιξη τής πολυφωνικής
θρησκευτικής μουσικής στην Ευρώπη.

*

Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ

Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ

ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283